

Informiranje o politici putem kasnonoćnih programa: usporedna analiza Last Week Tonight with John Oliver i RTL Direkta

---

Igrec, Ana

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:314392>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-10**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij novinarstva

INFORMIRANJE O POLITICI PUTEM KASNONOĆNIH PROGRAMA:
USPOREDNA ANALIZA LAST WEEK TONIGHT WITH JOHN OLIVER I
RTL DIREKTA

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2023.

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij novinarstva

INFORMIRANJE O POLITICI PUTEM KASNONOĆNIH PROGRAMA:
USPOREDNA ANALIZA LAST WEEK TONIGHT WITH JOHN OLIVER I
RTL DIREKTA

DIPLOMSKI RAD

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Marijana Grbeša-Zenzerović

Studentica: Ana Igrac

Zagreb, kolovoz 2023.

Izjavljujem da sam diplomski rad Informiranje o politici putem kasnonoćnih programa: usporedna analiza Last Week Tonight with John Oliver i RTL Direkta, koji sam predala na ocjenu mentorici izv. prof. dr. sc. Marijani Grbeši – Zenzerović, napisala samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekla ECTS bodove. Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivala etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Ana Igrec

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. KONCEPT KASNONOĆNOG PROGRAMA I NJEGOV RAZVOJ.....	4
2.1. DOBA HIBRIDIZACIJE: NOVINARSKA SATIRA VIJESTI	6
3. STILOVI VOĐENJA I HUMORA: KONCEPTI SATIRE I KOMEDIJE.....	9
4. MULTIDIMENZIONALNA ULOGA VODITELJA.....	12
4.1. MIŠLJENJE VODITELJA O NJIHOVOJ ULOZI	16
5. KASNONOĆNI PROGRAM U HRVATSKOJ	18
6. METODOLOGIJA RADA	20
7. SLUČAJ LAST WEEK TONIGHT WITH JOHN OLIVER I RTL DIREKT	21
8. USPOREDNA ANALIZA LAST WEEK TONIGHT WITH JOHN OLIVER I RTL DIREKTA	24
8.1. ANALIZA EPIZODE <i>AUTORITARIZAM</i> IZ EMISIJE <i>LAST WEEK TONIGHT WITH JOHN OLIVER</i>	25
8.2. ANALIZA EPIZODE <i>BIDEN I GRANICA</i> IZ EMISIJE <i>LAST WEEK TONIGHT WITH JOHN OLIVER</i>	28
8.3. ANALIZA EPIZODE 3. <i>LISTOPAD 2019.</i> IZ EMISIJE <i>RTL DIREKT</i>	30
8.4. ANALIZA EPIZODE 14. <i>SVIBANJ 2020.</i> IZ EMISIJE <i>RTL DIREKT</i>	32
8.5. USPOREDNI REZULTATI IZMEĐU LAST WEEK TONIGHT WITH JOHN OLIVER I RTL DIREKTA.....	34
9. ZAKLJUČAK	36
LITERATURA.....	38

1. UVOD

U današnjem medijskom okolišu, publika ima dostupnost velikoj količini informacija na toliko različitih platformi. Iako su informacije lako dostupne, postalo je sve teže profilirati što je doista bitno, koje su informacije točne i kome vjerovati. Informiranje o političkim temama posebice je postalo polarizirajuće te se čini da je i samo „novinarstvo kao socijalna institucija u centru te krize“ (Lichtenstein i dr., 2021: 3). Tradicionalno novinarstvo se već duži niz godina mijenja u svom formatu izvještavanja, a teme koje se nađu u vijestima nisu uvijek bitne za interes građana. Još 1999. godine kada se provelo istraživanje među samom novinarskom strukom u SAD-u, većina je odgovorila da su ih „pokušaji novinarskih organizacija da privuku čitatelje i gledatelje gurnuli prema *infotainmentu* umjesto vijesti“ (Pew Research Center, 1999; prema Sotirovic i McLeod, 2004: 375).

Zadržati vjernost i pažnju publike danas je sve teže, pogotovo za tradicionalne formate vijesti. Konkurencija, u rastućem informacijskom okolišu, informira publiku bez profesionalizma i kredibiliteta novinarske struke. Istovremeno, publika se raspršuje u različite interesne niše, što predstavlja izazov za masovne medije koji su do sada bili smatrani dominantnim izvorom informacija. No, različitosti u formatima i pristupu informiraju o aktualnim temama ne mora nužno biti loše. Štoviše može biti dobra protuteža ili nadopuna tradicionalnim informativnim programima. Kasnonoćni program (*late-night*) je televizijski format koji kombinira humor i politiku te koji je usprkos dugom postojanju, postao sve popularniji i relevantniji za akademska istraživanja u zadnjih dvadesetak godina. Radovi Bauma (2003) i Piora (2003) pokazali su važne indikacije da se politički sadržaj sve više utkao u kasnonoćne programe te da sama publika sve više gleda takve programe koji su smješteni u *soft news* kategoriju.

Od tadašnjih radova do danas kasnonoćni programi i istraživanja o njihovoj ulozi i utjecaju na društvo se mijenjalo više puta. Format koji je nastao u SAD-u tradicionalno je bio definiran kroz svoju ulogu zabavljanja gledatelja u kasnim noćnim satima (Lipson, 2021: 4-5). Kroz godine broj emisija u tom formatu je rastao i granao se u neke drugačije žanrove, tako primjerice Baumgartner (2020: 2) razlikuje politički humor i političku satiru u kasnonoćnim emisijama.

Iako je „satiri glavni cilj zabava“ (Lichtenstein i dr., 2021:17), kasnonoćne emisije ne nude više samo zabavu, već se često koriste za iznošenje političkih stavova (Baumgartner 2020: 2), analiziranje političkih tema i kritiziranje vladajućih institucija (Lichtenstein i dr. 2021: 3). Koivukoski i Ödmark (2020) su promjene koje su vidljive u kasnonoćnim programima pripisali hibridizaciji žanrova vijesti i satire. Multidimenzionalnost i kompleksnost emisija može se

uočiti samim brojem klasifikacija na primjeru *The Daily Showa* - „fake news, urednička kolumna, tradicionalna satira, građansko novinarstvo, *infoenterpropagainment* ili parodija vijesti...“ (Koivukoski i Ödmark, 2020: 732).

U istraživanjima kasnonoćnih programa i njihovog utjecaja na političku komunikaciju i edukaciju građana, nerijetko se nailazi na nesuglasnosti mišljenja ili potpune kontradikcije. Rastući satirični aspekt ovih programa neki istraživači vide kao faktor koji pridonosi smanjenju kredibiliteta medija nazivajući ih „pseudo-satiričan politički sadržaj“ (Hancock, 2022: 8). Sotirovic i McLeod dotiču se forme predstavljanja kompleksnih priča na površan i zabavan način koji se, oni smatraju, negativno reflektira na participaciju građana u demokraciji te čak doprinosi „eroziji demokracije“ (2004: 387).

S druge strane neki istraživači u svojim radovima dolaze do zaključka da publika koja konzumira kasnonoćne programe možda barata s više političkih informacija i spremnija je aktivno se uključiti u građanske inicijative negoli oni koji nisu gledatelji tih programa ili isključivo prate vijesti (Krutkowski, 2019: 297). Referirajući se na rad Crittendena i dr. (2011), Lichtenstein i dr. se fokusiraju na ulogu samog satiričara, smatrajući je vrlo vitalnom i kredibilnom u današnjem društvu jer svojim kritičkim komentarima koji su često potkrijepljeni analizom, postaju važan glas za publiku (2021: 3). Tako se primjerice voditelja kasnonoćnog programa *Last Week Tonight*, Johna Olivera i njegov šou smješta u novi oblik satire koja mobilizira građane i koja se zapravo ne može smjestiti u samo jedan žanr već daje naznaku da gradi novi (Harrison, 2017; Leicht, 2022).

Iako se na prvu možda ne može naći previše poveznica između satire i novinarstva, „humor i emocije su sve češće spominjane kao legitimne novinarske tehnike koje mogu poboljšati obradu informacija, stvoriti empatiju i doprinijeti političkom sudjelovanju građana“ (Jandura i Friedrich 2014; Papacharissi 2015; Wahl-Jorgensen, 2019, prema Lichtenstein i dr., 2021: 5). Komičari i satiričari često pružaju perspektivu koju novinar u svojoj ulozi ne može jer ne uživaju iste slobode unutar svojih uloga. Sloboda izražaja velika je prednost kasnonoćnih emisija (Leicht, 2022: 5), posebice u zadnjoj iteraciji promjena formata ka većoj satiričnosti i političkoj uključenosti samih voditelja.

Upravo se nakon promjena formata u kojem je politički aspekt emisija sve vidljiviji, pojavio i veći broj istraživačkih radova posvećenih ovom zaokretu te se kasnonoćne programe krenulo promatrati kao kompleksan format koji nudi više od samog humora. Ozbiljnost s kojom se utjecaj humora sve više istražuje, kao legitiman faktor u društveno-političkom sustavu, uvodi

nas i u novo zanimljivo razdoblje istraživanja ovog područja. No, još uvijek nedostaju metode i pristupi koje će jasnije prikazati kompleksnu prirodu današnjih kasnonoćnih formata. Kao posebice zanemaren istraživački aspekt pokazuje se nedostatak komparacija kasnonoćnih formata iz različitih zemalja.

Ovaj rad fokusirat će se na informiranje o politici u kasnonoćnim programima koristeći studiju slučaja, na primjeru dvije moderne i relevantne kasnonoćne emisije. Prva emisija je *Last Week Tonight with John Oliver* koji uživa veliki ugled zbog svojeg gotovo novinarskog pristupa temama koje obrađuje, a druga emisija je *RTL Direkt* koji je kasnonoćni informativni program s tonovima satire. U radu će se usporedno analizirati *Last Week Tonight with John Oliver* i *RTL Direkt*. Istraživanje nastoji odgovoriti na pitanje: Kako se političke teme obrađuju u kasnonoćnim TV programima *Last Week Tonight with John Oliver* i *RTL Direktu*? Kako bi se odgovorilo na ovo pitanje, koristit će se metoda studije slučaja. Izbor metode proizlazi iz potrebe za boljim razumijevanjem istraživačkog područja kasnonoćnih programa koji je prožet kontradiktornim i kompleksnim definiranjima formata. Cilj je usporedno analizirati i interpretirati pristupe obrade političkih tema navedenih emisija. To ne uključuje utjecaj na publiku i njezino mišljenje već samo sličnosti i razlike u formatu, stilu, tipu humora. Usto obratit će se pažnja na voditelje tih emisija - Johna Olivera i Zorana Šprajca te činjenicu da su emisije iz dvije različite zemlje. Treba naglasiti da se analiziraju epizode iz ere kada je Zoran Šprajc još uvijek vodio *RTL Direkt* (2015.-2022.) jer je pretpostavka da je on zbog svoje osobnosti unio elemente humora i satire u emisiju koja bi inače bila klasičan informativni program u kasnonoćnom terminu. Hipoteza je da voditelji analiziranih emisija imaju drugačiji pristup vođenja što dovodi i do razlika u realizaciji oba programa.

U prvom dijelu rada detaljnije ću objasniti koncept kasnonoćnog programa i razvoj formata te razne popratne pojmove koji su proizašli iz klasičnog kasnonoćnog formata – parodija vijest, *infotainment*, *politainment*. novinarska satira vijesti (*journalistic news satire*). Zatim ću se dotaknuti stila vođenja kasnonoćnih emisija, konkretnije razlikama između satire i humora te ostalim tehnikama koje voditelji koriste čime se jasnije mogu definirati razlike između emisija. Nakon toga pogledat ću sve slojevitiju ulogu voditelja u današnjim kasnonoćnim programima i objasniti novije pojmove poput *advocacy satire*, *participatory satire* i *satiractivism-a* koji se pokazuju sve očitijima u današnjim emisijama ovog tipa. Te ću ukratko napraviti pregled kasnonoćnog programa u Hrvatskoj. Glavni dio rada bit će prije navedeno istraživanje. U završetku rada sumirat će se rezultati analize *Last Week Tonight with John Oliver* i *RTL Direkta* te dati zaključak.

2. KONCEPT KASNONOĆNOG PROGRAMA I NJEGOV RAZVOJ

Tradicionalno novinarstvo sve se više bavi senzacionalističkim i površno obrađenim temama, zbog čega je i sve teže naći granicu između vijesti i zabavnog programa. Iako se dogodio uzlet inkorporiranja političkog sadržaja u formate satire i komedije, treba se vratiti i vidjeti gdje je koncept kasnonoćnog programa počeo i koji su mu čimbenici omogućili da razvije „potencijal za premošćivanje podjela“ između tradicionalnog informativnog i zabavnog programa (Baek i Wojcieszak, 2009:2).

Kasnonoćni program nastao je ranih 1950-ih u SAD-u na televizijskom kanalu NBC i u začecima bazirao se na *slapstick* humoru i vodvilju. Budući da u to vrijeme je televizija još bila u samim začecima, a raznovrsnosti televizijskih programa mala, tadašnji šefovi televizijskih kuća htjeli su privući što veći broj gledatelja, pogotovo u kasnije večernje sate čemu se dotad nije pridavala veća pažnja. Emisija koja je postala perjanica formata, a postoji i danas je *The Tonight Show* na NBC-u (Lipson, 2021: 4-6; Timberg i Erler, 2002: 7). Standardni termin za ovaj format je između 22 sata i ponoći. Osim vremena emitiranja, elementi prema kojima je format postao prepoznatljiv su monolog na početku emisije, intervjui s poznatim osobama, nastup gostujućeg glazbenika i/ili komičara i interakcija voditelja s pojedincima iz publike (Nieuwenhuis, 2018: 3).

Da će imati ikakav utjecaj na politički diskurs SAD-a, što je danas sve vidljivije, nije bilo odmah očito. Fokus je doista bi na komediji, a voditelji poput legende formata Johnnyja Carsona nikada nisu htjeli iznijeti svoje političke stavove na kamerama kako ne bi izgubili dio publike (Lipson, 2021: 8). Postojale su šale ¹političke tematike, ali kako Arpan i dr. navode, voditelji su tražili aspekt koji će vijesti učiniti zabavnima za publiku (2011: 160). Pokazalo se kako je publika objeručke prihvatila ovaj zaokret u stilu informiranja o aktualnim događajima, ali i sami kasnonoćni program počeo je prolaziti kroz veću transformaciju.

Još 1980-ih poslovne strategije medijskih kompanija skovale su termin *infotainment*, koji je bio predviđen za potpuno drugačiji tip programa, no ubrzo se pod tim pojmom počelo miješati sve od vijesti do zabave. U 1990-ima hibridizacija žanrova postala je sve vidljivija, stvarajući neke posve nove poput parodije vijesti (*The Daily Show*, *Dennis Miller Show*) i emisije o

---

Infotainment – „(engl.), informativna emisija koja sadržava veći broj zabavnih, tj. ležernih elemenata; također zabavni program (tj. program o događajima u industriji zabave) u formi informativne emisije (najpoznatiji je *Entertainment Tonight*)“ (Leksikon Hrvatske radiotelevizije, 2023).

aktualnostima dana (*Politically Incorrect*) u kojima se politika miješala sa zabavom (Timberg i Erler, 2002: 12).

Lipson (2021: 13) takve tipove emisija smješta u *politainment*, svojevrsnu nišu koja je pronikla iz *infotainmentam*, a u kojoj je izraženiji politički sadržaj. Aspekt zabave je postao jako važan faktor u načinu na koji se građani informiraju jer su i istraživanja pokazala da kada publika traži zabavan sadržaj, zauzvrat očekuje efekt koji će se odraziti pozitivno na njihovo raspoloženje (Arpan i dr., 2011: 160). To se prema nekim istraživačima može odraziti i na interes za političke teme, pa čak i participaciju građana (Baum 2005; Young 2006, prema Baek i Wojcieszak 2009: 18). Prethodno spomenuta komercijalizacija televizijskih sadržaja igrala je ključnu ulogu u nastanku *politainment* stila emisija što je odlično pokazao i Michael Moore u svojoj emisiji *TV nacija* u kojem je nastojao prenijeti ozbiljnu političku poruku, ali isto našaliti se sa samom emisijom i stanjem medija općenito (Lipson, 2021: 13-15).

Osim toga, komercijalizacija je dovela i do diverzifikacije samih kanala na kojima se nude satirični kasnonoćni formati, a i došlo je do sužavanja ukusa gledatelja. Velik broj kasnonoćnih emisija ima različitu, ali često vrlo lojalnu publiku koja u različitim voditeljima nalazi (ideološki) glas s kojim se poistovjećuje (Lipson, 2021: 24). Gledanost koja je u tradicionalnom formatu bila velika odrednica uspješnosti nekog kasnonoćnog programa danas se ne gleda s istom važnošću, već se gleda sami sadržaj i što može ponuditi raznim publikama (Nieuwenhuis, 2018: 3). Osim toga iz radova Nieuwenhuisena (2018), Koivukoskog i Ödmark (2020) te Lichtenstein i dr. (2021) može se vidjeti utjecaj ovog američkog formata na ostale zemlje koje su prisvojile slične formate.

Medijski okoliš sredinom 1990-ih bio je savršen za nastajanje *The Daily Showa*, koji je postao možda i najbolji primjer kako se politički humor može dovesti do razine respektabilnog sadržaja koji pokušava napraviti više od samo zabavnog sadržaja za publiku. Voditelj Jon Stewart postao je važan javni akter, pogotovo za mlađu publiku (Young i Tisinger, 2006: 114-115) i utkao put za nadolazeće voditelje poput Stephena Colberta i Johna Olivera na čije stilove je njegova emisija imala veliki utjecaj (Lipson, 2021: 20-21). *Daily Show* izlazi iz standardnog okvira kasnonoćnih programa, pritom se oslanjajući na žanr parodije vijesti kroz koji ukazuje rastući senzacionalizam u tradicionalnim medijima. (Nieuwenhuis 2018: 4). S druge strane Koivukoski i Ödmark u svom radu, uzimajući u obzir hibridnu prirodu emisije, definiraju *Daily Show* predvodnikom novinarske satire vijesti (2020: 731). Emisija također miješa elemente tradicionalnog formata s političkom satirijom, radi duboke analize aktualnih događaja, poziva političke institucije na odgovornost i zagovara određene političke akcije i zakone (Lipson,

2021: 19; Becker i Bode, 2017: 2). Primjerice autori poput Nieuwenhuisa (2018: 3) i Kilby (2018: 1935) uspoređuju ulogu te emisije s onom koju se najčešće dodjeljuje novinarstvu – četvrti stup vlasti ili čuvar demokracije. Neki autori idu toliko daleko da kažu kako su „*The Daily Show* i *The Colbert Report* često radili bolji posao novinarstva od novinara, posebice u smislu veće i bolje društvene kritike“ (Tally 2011: 151, prema Fox, 2018: 30). Dok druga istraživanja ipak pokazuju da je prisutnost humora u *Daily Showu* veća od stvarne kvalitete informacija koje bi ga svrstale u novinarski rad (Fox i dr. 2007: 220, prema Fox, 2018: 30). Ovo višestruko definiranje određenih emisija u velikom broju istraživanja ide u prilog tvrdnjama da se radi o hibridnosti žanrova, što je naizgled postala glavna odrednica nove generacije kasnonoćnih emisija.

2.1. DOBA HIBRIDIZACIJE: NOVINARSKA SATIRA VIJESTI

The Daily Show pomogao je otvoriti vrata za stvaranje novih kasnonoćnih programa s političkim temama. No, ti novonastali programi više se ne daju ukalupiti u jedan žanr, već je došlo do fenomena hibridizacije sadržaja. Kao što je ranije navedeno, neki radovi su pokazali da emisije poput *The Daily Showa* i *The Colbert Reporta* imaju u svom pristupu doticaje s novinarskom strukom (Fox, 2018; Koivukoski i Ödmark, 2020; Kilby, 2018). Iako je neke novinare čak počela zabrinjavati „misao da je komedija počela zamjenjivati vijesti umjesto da ih ostavi“ (Kluger, USA Today, cit, prema Young i Tisinger, 2006: 115), Baym je istaknuo da ti programi zapravo donose puno više od komedije jer vjeruju u činjenice i preuzimanje odgovornosti u javnom diskursu „što je moćna, nenadana vrsta novinarstva koja ima potencijal oživiti televizijsko novinarstvo“ (Jones i Baym, 2010: 281, cit. prema Andersson, 2018: 14).

Koncept novinarske satire vijesti spada u novi pravac kasnonoćnog žanra, mnogi istraživači bi rekli posve novi žanr s više različitih elemenata koji čine složeniji političko-zabavni sadržaj. Mäntynen and Shore (2014) govore da „hibrid žanr znači prikazi koji miješaju karakteristike dva ili više žanrova na način koji proizvodi ambivalentni žanr status, što može dovesti do razvoja novog žanra (Koivukoski i Ödmark, 2020: 734). Spomenuta ambivalentnost je možda i najbolja riječ koja bi opisala žanr novinarske satire vijesti. To je vidljivo i time što se uz žanr vežu brojni pojmovi poput – „*advocay satire* ili zagovaračka satira (Waisanen 2018) satirično novinarstvo (Fox 2018), i građansko novinarstvo (Faina 2012)“ (Koivukoski i Ödmark, 2020: 732). Gledajući ove pojmove implicira se i na sve vidljiviju aktivnu ulogu samih voditelja sadašnjih političko-satiričnih programa. Žanr s kojim je najčešće zamjenjiv je parodija vijesti, pa tako Leicht u svom radu emisije poput *The Daily Showa*, *Last Week Tonight with John Oliver*

i *The Colbert Reporta* svrstava u kategoriju parodije vijesti (2022: 2), no Koivukoski i Ödmark ipak to vide kao samo jedan element kompleksnosti novinarske satire vijesti (2020: 732).

Hibridnost je uočljiva i iz samog naziva „novinarska satira vijesti“. Dok se novinarstvo definira kao „biznis ili praksa generiranja i širenja informacija o suvremenim pitanjima od općeg javnog interesa i važnosti“ (Schudson 2011: 3, cit. prema Lichtenstein i dr. 2021: 5), satira ima dugu tradiciju u društvu i definirana je kao „praksa koja kombinira kritičko ismijavanje i humor na razne načine kroz stoljeća“ (Condren 2012; Griffin 1994, prema Koivukoski i Ödmark, 2020: 733).

Iako se *infotainment* često veže uz kasnonoćni format koji miješa elemente politike i zabave, žanr novinarske satire vijesti pokazuje da to ne mora nužno imati konotaciju površnog sadržaja. Ono što je bitno u emisijama tog žanra je koji kontekst daju svojim pričama i koliko zapravo informiraju, a u kojoj mjeri zabavljaju svoje publike (Boukes, 2019, prema Koivukoski i Ödmark, 2020: 734). Zahvaljujući novinarskoj satiri vijesti, česti crno-bijeli način kategoriziranja vijesti kao isključivo *hard news* ili *soft news* sve više odlazi u prošlost. Brojna su istraživanja pokazala da izbor priča u ovim programima sve više nalikuje onome što bi vidjeli u tradicionalnim vijestima (Koivukoski i Ödmark, 2020: 733).

Aspekt novinarstva je ono što posebno zanima brojne istraživače koji provode istraživanja o fenomenu hibridizacije žanrova gdje granice više nisu jasno određene. Taj suodnos između političke satire u kasnonoćnim programima i novinarskih alata, u današnjim programima postaje sve bliži. To se posebice vidi u emisiji koja se analizira i u ovom radu - *Last Week Tonight with John Oliver*. U tom programu Oliver ulazi dubinski u jednu temu što naliči istraživačkom tipu novinarstva. Usto, kako Fox kaže, izbor njegovih tema ne ovisi uvijek o onome što je istaknuto kao agenda dana na vijestima, već sa svojim timom stvara vlastite kompleksne priče o kojima tradicionalne vijesti često ne izvještavaju s takvom dubinom ili čak s tolikim brojem činjenica u svakoj priči (2018: 36).

Njegova emisija i način na koji je vodi sve više se počelo uspoređivati sa „metanovinarskim diskursom“ (Koivukoski i Ödmark, 2020: 734) ili kako Andersson (2018: 1) i Krutkowski (2019: 295) to nazivaju - „John Oliver efekt“. No, sam Oliver, kao i John Stewart (Fox: 2018: 30) prije njega, odbija usporedbu svoga posla s poslom novinara govoreći da „mi se šalimo oko vijesti i nekada moramo istražiti stvari duboko da bi ih razumjeli, ali to je uvijek u službi šale... Svakako se držimo visokog standarda i provjeravanja činjenica svega, ali točan naziv za ono što radimo je komedija“ (Carr, 2014, cit. prema Andersson, 2018: 4). Ali, ipak je priznao da su

u samu emisiju, osim komedije, umiješani i elementi novinarstva – „Sviđa mi se balans između ozbiljnosti i gluposti. Mislim da bi postao depresivan da počnem raditi samo jedno od toga... što je teža, suša priča, to više pokušavamo balansirati to s najglupljom stvari koju možete zamisliti, bilo da se radilo o dijelu te priče ili u šouu općenito“ (Hiatt, 2017, cit. prema Fox, 2018: 30).

Iako se sam voditelj ne slaže s tvrdnjama istraživača, pa čak i ponekih novinara da se radi doista o novinarskom radu, ne može se poreći da njegov stil pobuđuje kod publike osjećaj kredibilnosti što je u svom radu zaključila i Andersson ističući da je povjerenje veliki razlog zašto ga ljudi gledaju kao kredibilan izvor informacija (2018: 34), što ide u prilog i načinu na koji prikuplja informacije za svoje emisije, sve pomno istražujući uz pomoć tima koji je u velikoj mjeri sastavljen od bivših novinara (Helmores, 2014, prema Becker i Bode, 2017: 4). Zapravo to što se ne smatra novinarom, daje mu još veću slobodu za istraživanje priče jer ga javnost ne drži odgovornim na isti način kao novinare. Zato se i može pozabaviti pojedinačnim temama koje možda nisu toliko privlačne za medije zbog ozbiljnosti ili neatraktivnosti što im neće donijeti željenu gledanost ili klikove (Andersson, 2018: 34-35).

Krutkowski kaže da satirične emisije poput Oliverove i *Late Night with Seth Meyers* imaju „tri važne funkcije: analiziranje (ili otkrivanje manjka) analize u regularnim vijestima, pružanje povijesnog konteksta danoj priči koristeći arhivske snimke, editiranje snimki vijesti iz nekoliko izvora kako bi stvorili nešto novo“ (2018: 304). S druge strane Hancock u svojem istraživanju o efektu učenja o politici na primjeru *Late Night*, tvrdi da se radi o pseudo-satiričnom političkom sadržaju što „smanjuje medijsku kredibilnost“ (2022: 8) i da *Late Night* šteti samoj percepciji gledatelja na politička zbivanja jer najčešće koristi konfliktni tip uokvirivanja priča čime zapravo miče fokus od same biti sadržaja (Atkinson, 2017, prema Hancock, 2022: 10). Takav zaključak, uspoređujući ga s istraživanjima *Last Week Tonight*, dosta odudara od onoga kako Oliver prezentira priče.

Uspjesi novinarske satire vijesti u SAD-u, s vremenom su pomogli iznjediti brojne inačice na globalnoj razini, primjerice: Kanada, Australija, Nizozemska, Njemačka, Irak, Meksiko itd. Koivukoski i Ödmark su u svom radu intervjuirali nordijske satiričare o njihovom viđenju posla koji rade i zaključili da postoji veliki utjecaj njihovih američkih kolega iz *The Daily Showa*, *Last Week Tonighta* i *Full Frontal with Samantha Bee* (2020: 734-736).

Iako izborom tema emisije u žanru novinarske satire vijesti nalikuju novinarskoj profesiji, Koivukoski i Ödmark navode da ono čime odudaraju je stil kojim iznose informacije, miješajući neutralnost i emocije, ovisno o priči i trenutku (2020: 733). To se može podupri upravo prethodno spomenutim Oliverovim izjavama, jer novinarska satira vijesti pokušava stalno naći dobar omjer između informativnog i zabavnog. Dok voditelji nastoje izraziti bitnost priče podupirući je s činjenicama i vlastitim kritičkim mišljenjima, nastoje opustiti publiku koristeći hiperbole, aluzije, usporedbe, ironije, sarkastični i vulgaran jezik (2020: 739).

Iz navedenih teza brojnih autora može se zaključiti da su kasnonoćni programi, posebice uz pomoć žanra novinarske satire vijesti, došli do sofisticiranijeg stila humora i komunikacije s javnosti. Osim toga, voditelji ovih programa sve više grade svoj kredibilitet kod publike, ali i medijskih institucija, time ostavljajući autentičniji dojam svojih javnih persona.

3. STILOVI VOĐENJA I HUMORA: KONCEPTI SATIRE I KOMEDIJE

Jedna od glavnih razlika nekadašnjeg tradicionalnog kasnonoćnog programa i današnjih hibridnih je humorističan stil i pristup koji voditelji imaju prema svojoj ulozi. Današnji veliki broj kasnonoćnih emisija Stephens je pokušao lakše organizirati smještajući ih, uzimajući u obzir pristup humoru i stil vođenja u tri kategorije: površne, analitičke i pristrane (2018: 314, prema Lipson, 2021: 28). Lipson u površnu kategoriju svrstava emisije poput *The Tonight Show with Jimmy Fallon* i *The Late Late Show with James Corden* kod kojih je vidljiv minimalni politički sadržaj i neutralni pristup prilikom komentiranja svakodnevnih vijesti. Analitičke emisije koje odlikuje duboko istraživanje pojedinih tema, elementi istraživačkog novinarstva i argumentiranje poduprto činjenicama su, prema Lipsonu, *Last Week Tonight* i *Late Night with Seth Meyers*. Pritom se *The Daily Show with Jon Stewart* napominje kao originalna analitička kasnonoćna emisija koja je poslužila kao primjer sadašnjima. U pristrane emisije smještene su *The Late Show with Stephen Colbert*, *The Daily Show with Trevor Noah* i *Full Frontal with Samantha Bee*, dok neki istraživači u ovu grupu stavljaju i *Late Night* (2021: 28-29).

Kakav humor točno možemo raspoznati u ovim kasnonoćnim emisijama? Već se u prethodno navedenim radovima ustanovilo sve veće politiziranje u kasnonoćnim emisijama. Farnsworth i Lichter navode da se to može objasniti „sve većom polarizacijom u politici i medijima“ (2020, prema Lichtenstein i dr. 2021: 7). Ono što mnoga novija istraživanja ističu, među ostalima Lipson (2021), Kilby (2018) i Baumgartner (2020) je da su promjene u pristupu vođenja

kasnonoćnih programa u velikoj mjeri potaknute promjenom američke političke klime kad je Donald Trump postao predsjednik.

Iako je političkog sadržaja u kasnonoćnim programima bilo od početka formata (Cutbirth, 2011, cit. prema Kucera, 2015: 9), voditelji ipak nisu dopustili da njihova politička uvjerenja utječu na njihov odnos s publikom. Carter je opisao politička stajališta voditelja poput Jay Lena i Davida Lettermana kao nepristrana jer iz njihovog humora nije se moglo raspoznati kome nagingju, oni su prvenstveno bili fokusirani na same šale (Carter-CNN, 2017, prema Lipson; 2021: 10). No, danas su voditelji počeli „odbacivati pretpostavku da je njihov materijal samo šala“ (Baumgartner, 2020: 1).

Zbog jakog utjecaja političkih zbivanja na kasnonoćne programe, Baumgartner pokušava napraviti jasnu podjelu između pojmova politička satira i politički humor. On tvrdi da se unutar političke satire uvijek nalazi i politička poruka koja je zapakirana u obliku šale. Tu navodi emisije poput *The Daily Show*, *Last Week Tonight* i *Full Frontal* (2020: 2). U Leichtovom radu uloga političke satire se opisuje kao: „dizajnirana da drži one na vlasti pod kontrolom i dopusti masama da se nasmiju našoj kolektivnoj gluposti“ (Feinberg, 1967 cit. prema Becker, 2020: 274; cit. prema Leicht, 2022: 2). Satira isto tako može biti validni komunikator u javnoj sferi i pridonijeti debati o važnim društvenim pitanjima (Day, 2011; Simpson, 2003; Test, 1991, prema Lichtenstein i dr. 2021: 5). Krutkowski je utvrdio da je ključna komponenta satire to što može napraviti svojevrsnu „samorefleksiju“ jer publika ne gleda samo satiru nego isto tako ima slobodu u interpretiranju satiričnog sadržaj, što dovodi do toga da gledatelj počinje više promišljati o vlastitim uvjerenjima o određenoj temi (Hanoosh, 1989: 113; Combe, 2015: 300, prema Krutkowski, 2019: 311). Nadalje, govori kako - „satira, kao forma, je utjelovljenje kritičke analize“ jer voditeljima ne treba publika koja će se podastri njihovim mišljenjima, već koja će se smijati (Pandya, 2018, prema Krutkowski, 2019: 311). Ove višeznačne definicije satire odlično sumiraju Lichtenstein i dr. koji zaključuju da se „satira nalazi na križanju umjetnosti, humora i novinarskih praksi, sa specifičnom kombinacijom ovih faktora koja proizlazi iz potreba i prioriteta pojedinog satiričara“ (2021: 22).

Da je pristup satiri važan u poimanju njezine uloge i utjecaja, govori i podjela koju spominje Hill u svom radu. Ona govori o klasifikaciji satire na juvenilnu i horacijsku satiru. Vukući korijene iz rimskog doba, glavni kontrast između ta dva tipa je u načinu predstavljanja satire. Juvenilna satira ima više oštine u svojoj komunikaciji, i pesimizma u predstavljanju komičnog sadržaja, dok horacijska igra uvijek na kartu smijeha i zabavljanja publike. I dok oboje imaju komponentu agresivnog predstavljanja sadržaja, horacijski satiričari daju komentare o

vladajućim elitama sa smiješkom, tako pružajući donekle lažnu sliku ozbiljnosti teme o kojoj pričaju. Juvenilni satiričari s druge strane nastoje uzdrmati gledatelje, naglašavajući upravo one aspekte nekih političkih i društvenih tema o kojima publika ne voli razmišljati (2013: 330).

Usprkos istraživanjima koji imaju snažne pokazatelje političke satire kao aktivnog sudionika u demokratskim procesima, Krutkowski spominje i kritičare političke satire koji smatraju da ona zapravo narušava povjerenje u političke institucije i njihove vođe što utječe na sudjelovanje publike u političkim procesima (Baumgartner i Morris, 2006: 341, prema Krutkowski 2019: 296). Dok neki drugi autori za to koriste naziv pseudo-satira (Lichtenstein i Nitsch, 2018; McClennen i Maisel, 2014; Peterson, 2008, prema Lichtenstein i dr., 2021: 6; Hancock, 2022).

S druge strane, politička komedija je nešto površnija - ima političkog sadržaja, ali glavni cilj je biti smiješan. Ono što je posebice razlikuje od političke satire je to da politička komedija nema izraženog političkog stava voditelja ili dublje analize neke aktualne političke teme. Baumgartner na izmjene političke komedije i političke satire ukazuje kroz povijest kasnonoćnih programa, uočivši da se od 1950-ih pa sve do povećanja broja televizijskih kanala u 1990-ima, može govoriti o prevlasti političke komedije. Iako se ponegdje u 50-ima nazire nešto satiričniji humor, komičari su morali smanjiti sa sadržajem koji se smatrao riskantnijim kako sponzori emisija ne bi izgubili publiku (2020:2). No, sredina 90-ih bila je početak promjene klime u kasnonoćnim programima. Upravo je sadržaj namijenjen za manju publiku bio sljedeći korak za šefove televizijskih kuća. Postojanje velikog broja kanala stvorilo je mogućnost da se programi mogu orijentirati na konkretnije sadržaje koji će privući određeni postotak gledateljstva, što je omogućilo uzlaz političkoj satiri (2020: 3).

Za sadržaj političke satire važna su tri elemenata: „satiričar, meta satire (političar) i publika“ (Kaye, 2020, prema Leicht, 2022). Dok Test ima četiri kriterija prema kojima se može razlučiti je li sadržaj satiričan: „osuda, agresija, igra i smijeh“ (1991, prema Harrison, 2017: 26). A od 2015., Baumgartner tvrdi da su voditelji počeli graditi sadržaj baziran na svojim političkim stavovima. Osim što se dogodila velika smjena voditelja kasnonoćnih programa, kako je prethodno spomenuto, važan faktor promjene bila je Trumpova predsjednička kandidatura i u konačnici pobjeda. To ne samo da je navelo neke voditelje poput Jimmyja Kimmela, koji nisu bili toliko politični da krenu u tom smjeru, već je dalo jasnu sliku političkog opredjeljenja većine kasnonoćnih programa (2020: 4-5). Lichtenstein i dr. su današnju satiru usporedili s novinarskim izvještavanjem jer ne samo da informiraju publiku o relevantnim temama već i uviđaju greške ljudi na vlasti te ih zbog njih prozivaju (Christians et al. 2009; Strömbäck, 2005, prema Lichtenstein, 2021: 5).

No interesantniji dio je upravo taj sve pristraniji pristup u vođenju kasnonoćnih programa o kojeg Baumgartner uočava, predstavljajući u svom radu tezu o tome koliko taj pristup narušava gledanost tih programa (2020: 7). Arpan i dr. su u svom istraživanju o percepciji pristranosti kasnonoćnih programa naspram tradicionalnih vijesti isto tako došli do rezultata da je pristranost vidljiva, te čak i veća nego među programima vijesti (2011: 166). Leicht ističe da na političku satiru utječe i sama percepcija publike o pristranosti (LaMarre et al. 2009 i Morris, 2009, prema Leicht, 2022: 6). Iako Krutkowski u svom istraživanju ističe važnost satire za informacijsku pismenost, također uviđa manjak balansa u političkim orijentacijama kasnonoćnih programa gdje prevladava liberalna i progresivna ideologija (Morrison, 2015, prema Krutkowski, 2019: 308). Slični zaključci se pojavljuju i u radu Lipsona (2021: 31), Kilby (2018: 1936), i Waisanena (2018: 12).

Iz svih navedenih opažanja, ono što se najčešće provlači kroz istraživanja je element političkih promjena, s fokusom na američku politiku. Kroz više primjera, nastoji se potkrijepiti da političke promjene imale značajan utjecaj na zaokret u stilu vođenja kasnonoćnih programa, ali i osobnijem pristupu voditelja koji sve otvorenije pokazuju svoj sustav vrijednosti kroz leću komedije i satire. Time pokazuju da im glavni orijentir u njihovom poslu više nije samo zabavljanje publike i briga o gledanosti ili popularnosti, već su zabrinuti stanjem društva. Usto su kao javne ličnosti koje imaju komunikacijsku platformu, počeli ukazivati na važnost dosljednosti u vrijednostima koje često kao društvo ističemo esencijalnim za demokraciju. S druge strane, ipak se primjećuje općenita smanjena medijska zastupljenost više perspektiva i mišljenja, čak i kod satiričnih programa koji su sve češće isticani kao mogući premosnici društvenog komunikacijskog jaza.

4. MULTIDIMENZIONALNA ULOGA VODITELJA

Sve veća politička aktivnost voditelja kasnonoćnih programa počela je pokazivati da se ispod površine skriva više od samo šala. Svestranije vođenje programa, zanimljivo je i mnogim istraživačima poput Waisanena koji „prijelaz od komičara kao komentatora do komičara kao zagovornika“ uspoređuje s promjenama koje se događaju u našoj online društvenoj komunikaciji (2018: 13). On te promjene definira pojmom zagovaračke satire (*advocacy satire*) (2018: 11). Voditelj koji predvodi tu „novu političku satiru“ (Becker i Bode, 2018: 613, prema Lichtenstein i dr., 2021: 7) je John Oliver kojeg Waisanen uzima kao glavni primjer kako bi potkrijepio svoje tvrdnje u radu. Zagovaračka satira je prema njemu „upotreba političkog

humora za poduzimanje mjera u ime pojedinaca ili skupina u nepovoljnom položaju, dajući snagu njihovim glasovima izravnom intervencijom u javne poslove “ (2018: 11). Sama riječ *advocacy* ili zagovaranje češće se primjenjuje u današnjim okolnostima negoli prije, a definira se kao „socijalni fenomen“ koji je u globaliziranom, hibridiziranom, tehnološki uznapredovanom svijetu postao simbol koji se „suprotstavlja tradicionalnim standardima rasuđivanja ili logike“ (Goodnight, 2009; . Williams i Delli Carpini, 2011; Crozier, 2007, prema Waisanen, 2018: 13).

Holbert je u svom radu o normativnim vrijednostima u satiri tvrdi da je upravo zagovaranje temeljni dio demokratskog procesa. No, isto tako kaže da satiričari ne smiju podleći namjeri da prikazuju svoja uvjerenja ili uvjerenja određene političke stranke kao jedino ispravno. Autor tvrdi da ako satiričar provodi više vremena zagovarajući jednu grupu, da se odmiče od uloge koju bi trebao imati, a to je „napadač jednakih mogućnosti“ (*equal-opportunity attacker*) (2013: 314).

Harrison također navodi Olivera kao komičara koji satiru koristi za javno djelovanje na kompleksne probleme društva, često pritom pokušavajući mobilizirati vlastitu publiku. Tipovi satire koje autor uočava kod Olivera su *satiractivism* i sudjelujuća satira (*participatory satire*) (2017: 24). Nadalje, Harrison detaljnije objašnjava da dok tradicionalnije shvaćanje pojma *satiractivism* uključuje satiričara koji na komičan način pokušava prenijeti važnu političku poruku koja će natjerati publiku na razmišljanje i moguće uključivanje u rješavanje društvenih problema, u Oliverovom slučaju on ponekad nadilazi taj model stvarajući pritom posve novu formu interakcije (Caron 2016, prema Harrison, 2017: 25). Za primjer navodi epizodu gdje je Oliver koristi HBO budžet da otplati medicinske dugove za 9000 ljudi, čime nadilazi poziv na akciju već je sam taj koji pruža rješenje problema (2017: 28-29).

Takav potez prije bi spadao u sudjelujuću satiru, pojam koji je definiran interakcijom satiričara s državnim službenicima tako što satiričar dolazi na njihov teritorij, pritom čineći stvarni svijet pozornicom satiričara (Paroske: 2016, prema Harrison, 2017: 25). No, čak i prema okviru shvaćanja tog pojma, Oliver odskoče jer „ne trudi se komunicirati s političarima, već radije fokusira svoju energiju na komično angažiranje i isticanje konkretnih problema, kako bi otkrio njihove mane publici“ (2017: 28).

Sve aktivniju ulogu satiričara, Waisanen je uočio kroz četiri čimbenika: pojava novih načina zagovaranja u medijima, prethodni komičari koji su koristili aktivizam u svojim nastupima, utjecaj društvenih zbivanja na stanje satire i shodno tome na međunarodne formate političke

komedije i neoliberalne tendencije u komediji koje proizlaze iz sveopćeg rasta neoliberalizma u društvu (2018: 12).

Dok Waisanen (2018: 14) i Holbert (2013: 310), promatrajući ulogu satiričara, imaju drugačije pristupe i teorijske okvire, oboje dolaze do tvrdnje da je uvjeravanje kroz prizmu komedije i satire alat kojim se voditelji kasnonoćnih programa služe.

Ödmark i Harvard pokušali su jasnije opisati koje sve uloge satiričari mogu imati, razvivši šest koncepata koristeći teorijski okvir ne-deliberativnog javnog diskursa, koji se ujedno mogu normativno promatrati. Satiričar u ulozi reportera može se prepoznati time što mu je glavni cilj „privlačenje pozornosti i povećanje interesa“ (Wessler, 2018, cit. prema Ödmark i Harvard, 2021: 283) za raznim spektrom tema koje su od značaja za publiku, a koje nisu dovoljno diskutirane u medijskom svijetu.

Druga uloga kojom se nastoji dati glas onima koji ga nemaju i time predstaviti zanemarenu poziciju o nekom problemu je okarakterizirana kao uloga prosvjetitelja ili onoga koji otvara oči ljudima (*eye-opener*). Uloga ujedinitelja (*unifier*) ističe važnost toga da se suprotna mišljenja pojedinaca isto opravdavaju jer i oni daju svoj doprinos u diskusiji o problemima koje se tiču društva. Takav tip satiričara nastoji zbliziti ljude koji možda na prvi pogled nemaju toliko zajedničkog, ali ipak može dovesti do boljeg razumijevanja. Ispitivač (*questioner*) je uloga koju satiričar ima ako propitkuje izjave i akcije ljudi na poziciji moći, a kod kojih se može uočiti nedosljednost i može nagnati publiku na razmišljanje o tome što čuju i vide. Ako satiričar pokušava argumentirati svoje stajalište i opravdati razlog za svoje razmišljanje, onda preuzima ulogu objašnjivača (*explainer*). Zadnja uloga koju su autori razradili je uloga rješavatelja (*solver*) gdje satiričari mogu ponuditi rješenje nekog problema iako možda nije potpuno razrađeno, bitno je da se trude ponuditi alternativu (Ödmark i Harvard, 2021: 283).

Slični opisi nekih uloga koje su Ödmark i Harvard prepoznali mogu se vidjeti i u drugim radovima. Tako je Fox (2018: 36), kako je već prethodno navedeno, prepoznala u emisiji John Olivera da se fokus stavlja na priče o kojima se manje govori u mainstream medijima, čime bi ga se moglo smjestiti u ulogu reportera prema Ödmark i Harvard. Dok je Waisanenov (2018) koncept zagovaračke satire najbliži ulozi *eye-openera*.

Opis koji odgovara rješavatelju (*solver*) može se pronaći i kod Kilby koja u svom radu daje konkretne primjere kako satiričari poput Samantha Bee i Johna Olivera komuniciraju sa svojom publikom. Pritom je pronašla dva ključna okvira: „solucijski okvir“ (2018: 1937) i „motivacijski okvir“ (2018: 1939). U prvom okviru autorica pokazuje na primjeru nekoliko

epizoda emisija kako Oliver i Bee pokazuju povremenu tendenciju nuđenja rješenja za određene društvene i političke probleme. A pojačanu angažiranost satiričara pripisuje Trumpovoj eri predsjedništva, koja je prema njihovoj percepciji bila nedovoljno uspješna u shvaćanju i pokušaju rješavanja stvarnih problema (2018: 1937).

Motivacijski okvir Kilby dijeli prema više komunikacijskih alata koje je pronašla. Ono što je generalno zajedničko satiričarima koji nastoje biti što angažiraniji s problemima društva oko sebe je da ne nastoje samo govoriti o problemima već i uzdrmati publiku kritizirajući njihovu tromost i indiferentnost. To se kosi s nekim prijašnjim istraživanjima koji su tvrdili da satira upravo potiče nezadovoljstvo i cinizam građana prema uključivanju u političke aktivnosti (Baumgartner i Morris 2006; Hart i Hartelius 2007, prema Kilby, 2018: 1939).

Ono što nije bilo vidljivo u prijašnjim erama kasnonoćnih programa je napad voditelja na vlastitu publiku. Dok u današnjim satiričnim programima Kilby uočava primjere: izrugivanja publike, prozivanja publike zbog cinizma, kritiziranja njihove kvazi političke aktivnosti koja je zapravo beznačajna te osjećaja pravednost i zadovoljstva što se asociraju kao liberali bez pravog uključivanja u građanske aktivnosti. Sve ovo, zaključuje autorica, je dobro izbalansirana komunikacija i način predstavljanja satiričara kojima je u cilju motivirati svoju publiku na pravu promjenu i aktivnost u društvu tako što ukažu na njihove mane, a ne samo na krive poteze i ponašanja političkih moćnika (2018: 1939-1942).

Percepcija poziva publike na akciju, u konfliktnom je odnosu s nekadašnjim shvaćanjem aktivne uloge političke satire (Holbert i dr., 2014 – tada u tiskanju, prema Holbert, 2013: 315). Prema Holbertu, ako satiričari pokazuju sve veću političku aktivnost u svojim programima, zauzimajući time i mjesto u političkom procesu, a zapostave svoju primarnu ulogu satiričara, više ih ne možemo nazivati satiričarima (2013: 315).

Holbertovo (2013) stajalište o tome kako uloga satiričara mora biti izbalansirana i pružati informacije i satirične kritike o političkim i društvenim temama, pritom zadržavajući svojevrni status quo, koje spominje kroz cijeli rad, u suprotnoj je poziciji od rada Lichtenstein i dr. (2021) koji više puta u svom radu pričaju o benefitima koje aktivna uloga satiričara u demokraciji može donijeti.

Gledajući ove tvrdnje, zanimljiv je podatak u radu Hmielowski i dr. (2011, prema Holbert i dr., 2014: 435) gdje se navodi da, s ideološke strane, publika koja je pokazala veći interes za gledanje emisija s elementima političke satire je uglavnom liberalna.

Iz kojeg god kuta se promatraju sve ove pojave u novijoj eri kasnonoćnih programa, Waisanen zaključuje da je teško poreći kako je aktivistička uloga postala norma za satirične i komičarske programe (2018: 19-20).

4.1. MIŠLJENJE VODITELJA O NJIHOVOJ ULOZI

Iako u većini istraživanja autori polaze od svojih opažanja i zaključaka, perspektiva koja je manje istražena je ona samih voditelja o njihovoj ulozi. Kako oni sami interpretiraju svoj posao i motivacije, u brojnim radovima često ostaje u sjeni već unaprijed određenih teorijskih okvira koje autori smatraju najpogodnijima. Ipak, ljudi čiji stilovi i programi služe kao općenita nit vodilja u akademskim istraživanjima područja satire, u novijim radovima su okosnica istraživanja. Njihova mišljenja stavljena su u usporedni odnos s istraživačkim opažanjima.

Satiričari intervjuirani u tri rada, dolaze iz nordijskih zemalja i Njemačke, čime se odmičemo od diskusije koja se centrirala oko američke satire. Iako je sam kasnonoćni program američkih korijena, te služi kao primjer satiričnim emisijama u drugim zemljama, okolnosti tih zemalja ipak nisu istovjetne američkim.

Ono što satiričari svojim odgovorima indiciraju je slaganje da je kasnonoćni program doista postao mješavina žanrova (Lichtenstein i dr. 2021: 22; Koivukoski i Ödmark, 2020, 732). Neke od definirajućih elemenata satire poput prethodno spomenuti: zabava, kritičnost, zaigranost, povremeni agresivni stil komunikacije također su faktori koje satiričari identificiraju u svojem vođenju programa i viđenju satire. No, ono što se isto tako naglašava kao važan dio njihove uloge je postojanje moralnog kompasa koji nastoje usmjeriti u svojim porukama publici (Lichtenstein i dr. 2021: 12).

Kada je riječ o pristupu temama koje obrađuju u svojim emisijama, mnogi nordijski satiričari rekli su kako se radi o nalaženju najboljeg uvida i davanju validnog argumenta koji će funkcionirati i u dramaturškom smislu jer ipak je njihov posao vrsta performanse. Pritom su prepoznate dvije strategije. Jedna je način na koji satiričari žele dokazati poantu jer bi „voditelj prvo rekao publici zašto je nešto činjenično, logično ili moralno pogrešno i onda bi argumentirali – povremeno primjenjujući humor – zašto je to tako“ (Zareff, 2012, prema Koivukoski i Ödmark, 2020: 741). Za očiti primjer tog pristupa, autori navode Johna Olivera dok se korištenje ironije kao narativnog stila, prepoznaje kao strategija Jona Stewarta u prijašnjem izdanju *The Daily Showa* (Koivukoski i Ödmark, 2020: 741). Ovim se može vidjeti

da iako se ne radi o američkoj satiričnoj sceni, intervjuirani satiričari kao i sami autori ne mogu pobjeći od usporedbi s američkim ekvivalentima koje gledaju kao standard.

Politički motivi vidljivi su kod svih do jedne mjere, ali ono što se ističe kod njemačkih satiričara, u svom radu se nastoje voditi standardima etike. Usprkos tome što svakodnevno pričaju o aktualnim, najčešće političkim temama, motivirani su drugačije informirati ljude – prikazati ambivalentnu prirodu svih društvenih i političkih zbivanja oko kojih se stalno brinemo te pružiti „meta perspektivu“ o svijetu (Lichtenstein, 2021: 15-16). Sličnu motivaciju su opisali i švedski satiričari kod Ödmark i Harvard koji su to objedinili pod terminom ujedinitelja (*unifier*) – voditelji koji će biti poput mosta, terminologija kojom su se poslužili i Baek i Wojcieszak (2009: 2), kojim će proširiti društveni komunikacijski kanal i dovesti do boljeg razumijevanja različitosti (2021: 288).

Kod dijela ispitanika koji u svoj program više miješaju satiru s novinarskih tehnikama vidi se da su motivacije isto tako potpirene obrađivanjem tema o manjinama i oštećenim grupama kojima se ne pridaje dovoljno medijske pažnje. Na neki način djeluju poput „intervencionista“ (Lichtenstein i dr. 2021: 15) ili reportera (Ödmark i Harvard, 2021: 286) čija neutralnost funkcionira sve dok se ne radi o „univerzalno razumljivim vrijednostima kao što su mir, ljudska prava i demokracija“ (Carpentier 2005, prema Koivukoski i Ödmark, 2020: 742). Kod njemačkih satiričara javljaju se slični odgovori (Lichtenstein i dr., 2021: 14-15).

Zanimljivo je da nekoliko njemačkih satiričara koji su došli u kasnoonoćni program iz svijeta novinarstva, ne vole zapravo koristiti za sebe termin komičara jer ga smatraju čak svojevrsnom uvredom za ono što nastoje predstaviti u svom programu. Što, Lichtenstein i dr. sami navode, se donekle kosi s prethodnim odgovorima prema kojima ne vide satiru i komediju kao zasebne pojmove (2021: 13-14). Odbijanje termina komičar je u suprotnosti s izjavama Johna Oliver koji se uvijek izjašnjava kao komičar, iako se njegov stil često povezuje s novinarskim tehnikama. No, Oliver je prvo došao iz svijeta komedije, a ne novinarstva kao oni.

Osim iskazanog altruizma i moralnog kodeksa, motivi svojevrsnog umjetničkog izražavanja kroz komediju i satiru te želja za zabavljanjem gledatelja, su primarne težnje satiričara posebice kod Lichtenstein i dr. (2021:14) iako i nekoliko satiričara kod Koivukoski i Ödmark ističu isto (2020: 738).

Uz sve navode o njihovim motivacijama i alatima koji im omogućavaju određenu razinu autoriteta, satiričari ne vide sebe kao izvore neke istinske moći. Iako imaju sposobnosti potaknuti diskusiju među svojim gledateljima ili ih natjerati da se zamisle o onom što ih

svakodnevno okružuje, izostaje stvarni efekt na društvene i političke odluke (Koivukoski i Ödmark, 2020: 743).

Sveukupno gledajući razmišljanja satiričara, europske inačice kasnonoćnih programa imaju svojevrsna preklapanja s američkim verzijama, ponajviše u težnjama toga što nastoje biti i postići. No, i dalje ipak nemaju iste razine produkcije koja bi im mogla omogućiti dublje poniranje u problematike društva na satirični način, uz koju bi imali opipljiviju reakciju publike. Tako primjerice emisija koja se najviše spominje, *Last Week Tonight*, očito je veliki uzor intervjuiranim satiričarima upravo jer predstavlja novi put za satirične programe. Ali, u isto vrijeme pokazuje i ograničenja jer se radi o emisiji koja je po svemu dosad navedenom, zahvaljujući budžetu kojim raspolaže i jedinstvenim karakterom satiričara kojeg je John Oliver usavršio, jednostavno pogodila određeni duh vremena te se ne može replicirati s lakoćom.

5. KASNONOĆNI PROGRAM U HRVATSKOJ

Iako je glavni fokus akademskih istraživanja i dalje na američkim kasnonoćnim programima, javlja se sve veća potreba za proširenjem istraživanja na zemlje koje su usvojile format i napravile svoje verzije kasnonoćnih emisija. Nieuwenhuis uzlet satiričnih kasnonoćnih emisija u svijetu pripisuje trendu globalizacije političke satire, a globalizirana emisija je ona „koja može generirati karakteristične narative i licencirana je izvan zemlje porijekla kako bi bila prilagođena lokalnoj publici“ (Chalaby: 2015, 296, cit. prema Nieuwenhuis, 2018: 4). No, replicirati format nije lako, pogotovo kada je riječ o humoru i satiri. Usto ako zemlja nema razvijenu tradiciju televizijske satire, teško je napraviti uspješnu lokalnu verziju kasnonoćnog programa.

Žanr kasnonoćnih emisija nikada nije stvarno zaživio u Hrvatskoj, a uspjeh prethodnih inačica variraju u uspjehu i popularnosti kod gledatelja. Emisija koja je imala najduži vijek emitiranja (1992-2010) i „stekla kulturni status i veliku gledanost“ (Wikipedia.org, 2023a) je *Noćna mora Željka Malnara*. Malnar se u svom programu odmaknuo od standardne kasnovječernje televizije ponajviše zbog ekscentričnog sadržaja i osebujnih gostiju. Zahvaljujući Malnarovim prijateljima koji su redovito gostovali i imali svoje ustaljenje uloge, emisija je imala i naznake satire (Wikipedia.org, 2023a).

Veći iskorak prema satiričnom prikazu hrvatske političke i društvene scene napravila je animirana kasnonoćna emisija *Laku noć, Hrvatska* koja se emitirala od 2005. do 2008. godine.

Komponente na kojima se emisija najviše zasnivala bile su ismijavanja političke scene, slavni osoba te medija. Zahvaljujući takvom sadržaju i trodijelnoj strukturi (vijesti, sport i vrijeme), emisija se može smjestiti u parodiju vijesti (Wikiwand.com, 2023). Da program *Laku noć, Hrvatska* nije uvijek bilo lako kreirati govori podatak da je kreator Stevo Šinik optužio direktora Croatia Filma, Željka Zimu za cenzuriranje scenarija i to navodno zbog prevelikog broja satiričnih komentara upućenih tadašnjim pojedincima iz hrvatske Vlade (Jelinić, 2005). Ipak, veliki pregledi isječaka epizoda na Youtube kanalu govore da je emisija polučila uspjeh kod publike (Youtube, 2023a).

Višestruke pokušaje populariziranja političke satire na televiziji imao je tim koji stoji iza satiričnog portala *NewsBar*. *Montirani proces* bio je prvi program s kojim su pokušali stvoriti televizijski prostor za nove humoristične formate. Emisija se održala na TV ekranima samo godinu dana (2015.-2016.), a Hrvatska radiotelevizija (HRT) ukinula ju je pod izlikom da „emisija raspiruje vjersku i nacionalnu netrpeljivost“ (Dobrić, 2016). Nedugo nakon toga sklapaju ugovor s N1 televizijom i započinju s kreiranjem novog programa *Prime Time* (Milla, 2016) koji se prikazuje do danas. Usporedno s tim programom, 2017. pokreću *NewsBar TV*, koji je zamišljen kao „centralno mjesto hrvatskog, domaćeg humora“ te prvi kanal koji pruža potpuno satiričan i komičan sadržaj kroz cijeli dan (Pavić, 2017). Iako je ekipa *Newsbara* izgradila svoje ime na internetu, ne može se reći da su sa istim uspjehom ušli u mainstream televizijski prostor. Ono zbog čega su češće medijski popraćeni su njihovi sukobi sa određenim institucijama ili javnim osobama poput voditelja Velimira Bujanca kojem su 2021. bili dužni platiti odštetu zbog navodne klevete na *Newsbar* portalu. Ovaj slučaj pokazao je pravo stanje satire u Hrvatskoj, a Domagoj Zovak koji je napisao osuđeni tekst rekao je: „Kod nas satira inače nije raširena forma, a ljudi to uglavnom prakticiraju u nekoj anonimnosti Facebook grupa. Čak i te grupe onda bivaju zabranjene, poput ove koja objavljuje o Marinu Miletiću. Vani sve nacionalne televizije imaju satirične emisije, to je svima normalno, samo se kod nas na nacionalnim televizijama to nitko ne usudi raditi“ (Nacional.hr, 2021).

Dakle, manjak potpore i interesa televizijskih kanala za pravi kasnonoćni program kao i nedostatna kvaliteta prethodnih inačica ostavila je prostora za daljnje pokušaje. Zato je *RTL Direkt*, koji se analizira u radu, zanimljiv pokušaj integriranja elemenata kasnonoćnog programa na hrvatskoj televiziji. Upravo zato što nije rađen kao standardni kasnonoćni program, već kao informativni program koji je kreiran oko osebujne i publici poznate TV ličnosti, Zorana Šprajca. On je svojim stilom od *Direkta* stvorio svojevrsnu satiričnu kasnonoćnu emisiju, a daljnje istraživanje u radu dati će detaljniji pregled cijelog programa.

Popratna popularnost *Direkta* ohrabrila je Šprajca da se okuša u novom projektu - *Stanje nacije*. RTL-ov Youtube kanal opisuje novi program kao političku satiru „-žanr koji najbolje pristaje Zoranu Šprajcu upravo zbog njegova sarkastičnog i ironičnog načina obrađivanja tema, javnog prozivanja i postavljanja pitanja čiji odgovori zanimaju sve nas“ (Youtube, 2023b). Emisija je nedavno proslavila prvi rođendan, te iako imaju veliku gledanost i popularnost na društvenim mrežama (Danas.hr, 2023), još je prerano istraživati tako svježu emisiju koja ima potencijal ostaviti veći trag u hrvatskoj verziji kasnonoćne TV satire.

6. METODOLOGIJA RADA

U ovom radu analiziraju se dvije kasnonoćne emisije: *Last Week Tonight with John Oliver* i *RTL Direkt*. Fokus je na te dvije emisije jer se nastoje proučiti različitosti i sličnosti u pristupu navedenih programa u informiranju o politici. Naime, vidljivo je da kasnonoćni programi u današnje vrijeme doživljavaju veći ugled i relevantnost, a najočitiiji dokaz za to citiranje njihovih emisija u medijima koji time indiciraju da ih gledaju kao validne *opinion makere*. Ono što čini ovu usporednu analizu još zanimljivom je to što se radi o dvije različite zemlje i kulture što daje još jednu dodatnu perspektivu radu.

U referiranim radovima često se može vidjeti da je John Oliver naveden kao vodeći primjer kasnonoćnog voditelja nove generacije, te su njegov stil i pristup okarakterizirani gotovo poput novinarskog. S druge strane, iako o Zoranu Šprajcu i *RTL Direkту* općenito nema puno istraživanja, popularnost *Direkta* može se uočiti kroz interes medija i javnosti za samog voditelja i njegov stil vođenja *Direkta*. To se najbolje očituje u statistikama gledanosti programa, posebno u zadnjih nekoliko godina (AEM.hr, 2023).

Istraživanje nastoji odgovoriti na pitanje: Kako se političke teme obrađuju u kasnonoćnim TV programima *Last Week Tonight with John Oliver* i *RTL Direkту*? Kako bi se dobio odgovor, u istraživanju će se koristiti metoda studije slučaja. Ova metoda je odabrana jer se u radu pokušava dublje istražiti i interpretirati televizijski format koji je vrlo specifičan, a studija slučaja upravo je definirana time što „nastoji istražiti jedinstvenost i složenost nekog slučaja te razumjeti njegovo djelovanje u određenim okolnostima“ (Stake, 1995, prema Miočić, 2018: 178). Istraživanje prezentiranja političkih tema unutar dvije odabrane emisije, dale su potrebno suženje kako bi se izbjeglo generalizirano istraživanje o kasnonoćnim programima. Dok se usporedna analiza i interpretacija pojedinih epizoda iz dvije kasnonoćne emisije različitih zemalja porijekla pokazala najboljim pristupom jer je jedna od stavki uspješnog dizajna studije

slučaja dobra procjena broja slučajeva koji su potrebni da bi se proučavani fenomen mogao kvalitetno istražiti (Yin, 2007: 68-69).

Usporedna interpretacija pojedinih epizoda *Last Week Tonight* i *RTL Direkta* kroz okvir studije slučaja omogućuje detaljno analiziranje epizoda i pristupa oba voditelja, Olivera i Šprajca, svom poslu. Njihov karakter i javna persona moraju se uzeti u obzir prilikom analiziranja jer pretpostavlja se da su faktor gledanosti i sami voditelji, a ne isključivo teme kojima se bave. Zato ću u prvom dijelu istraživanja dati neke osnovne podatke o John Oliveru i Zoranu Šprajcu i emisijama koje vode kako bi dobili bolji kontekst zašto su baš oni izabrani kao slučajevi vrijedni istraživanja.

U drugom dijelu napraviti ću usporednu analizu *Last Week Tonight with John Oliver* i *RTL Direkta* na primjeru dvije izabrane epizode iz svakog programa. Kako bi istraživanje ostalo vjerno glavnom istraživačkom pitanju, kod *Last Week Tonight* izabrane su epizode čije se teme nalaze u političkoj domeni. Zbog načina na koji je *RTL Direkt* strukturiran, političke teme su dio svake epizode. Kategorije usporedne interpretativne analize su: format, upotreba i stil humora, prezentiranje političkih tema, retorika. Glavna pretpostavka je da zbog drugačijih pristupa i uloga voditelja, dvije kasnonoćne emisije imaju više razlika negoli sličnosti, što dovodi i do drugačije realizacije programa.

7. SLUČAJ LAST WEEK TONIGHT WITH JOHN OLIVER I RTL DIREKT

Prvi slučaj u istraživanju je *Last Week Tonight with John Oliver*. John Oliver je rođen u Birminghamu, UK 1977. godine. Započeo je svoju karijeru kao stand-up komičar u Britaniji, a veću prepoznatljivost i slavu stekao je nakon pridruživanja *The Daily Show with Jon Stewart* gdje je bio jedan od korespondenata i scenarista. Upravo je rad na toj emisiji pomogla Oliveru da nađe svoj komičarski stil, a nakon godina rada na *The Daily Showu*, 2014. godine dobio je vlastitu emisiju na HBO-u, *Last Week Tonight with John Oliver* (Helmores, 2014).

Program koji je i nakon 10 sezona u punom zamahu dobio je puno priznanja kako televizijske tako i medijske struke. A zbog izbora i pristupa temama, od početka su članci opisivali njega i njegov šou novi smjer satire kojim „slama televizijski žanr komičarskih vijesti“ pritom „pružajući neku vrstu istraživačkog novinarstva koje se ne može vidjeti ni u jednom drugom hibridu komedije i vijesti u eteru“ (Steinberg, 2014). Iako sam kaže da je svoj šou napravio po uzoru na svog mentora Jon Stewart (Hiatt, 2014), da je doista „uzurpirao žanr“ (Harvard

Political Review, 2014) pokušavajući napraviti nešto drukčije može se vidjeti i na konkretnim primjerima. U pojedinim epizodama tako se može vidjeti da njegov satirični pristup problemima kojima posveti cijele epizode, doista može imati efekt na stvaran život što nije u tradicionalnom opisu satire. Pa je zato njegov angažirani pristup prozvan „John Oliver efektom“ (Luckerson, 2015). Njegove teme imaju široki raspon, od međunarodne i američke politike, do intervjua sa zviždačem Edwardom Snowdenom, pričanja o umjetnoj inteligenciji, organizaciji FIFA i krizi opioida. Iz pregleda na YouTubeu može se vidjeti kada neka priča posebno pogodi publiku, pa tako veliki broj videa ima multimilijunske preglede. Aktualne priče iz američke politike česta su tema njegove emisije, te iako podrijetlom nije iz SAD-a, od kada se preselio tamo, njegova fascinacija kompliciranom prirodom američkog sustava dala mu je inspiracije za mnoge priče. Za vrijeme Trumpova predsjedništva to se posebno uočilo, te iako zna da ga mnogi ne vole zbog onoga što govori, on i dalje nastoji ostati odan svojoj „emocionalnoj investiranosti“ u probleme američkog društva (Brockes, 2018). U ovom kontekstu važno je napomenuti i da je 2019. dobio američko državljanstvo (Rosales, 2020).

Ono što ga čini jedinstvenim gledajući kroz satirični aspekt je to što donekle može zadržati element iznenađenja kod publike jer ne znaju kojoj temi će posvetiti sljedeću epizodu, a i time što je na kabelskom programu poput HBO-a, daje mu veliku slobodu izražaja (Harvard Political Review, 2014). Gledajući stalno spominjan novinarski aspekt, kojeg sam Oliver svesrdno odbija (NPR, 2016), njegovi segmenti o pojedinim temama su duže negoli kod specijaliziranih profesionalnih novinarskih emisija poput *60 minutes*. No, ono zbog čeka usporedbe s istraživačkim novinarstvom nisu beznačajne, je činjenica da su neki članovi njegovog tima bivši novinari (Steinberg, 2018). Sam Oliver, unatoč svim komplimentima, i dalje u svojim izjavama odaje dozu skromnosti, ali ističe i koliko je teško raditi na formatu poput *Last Week Tonight* gdje on i njegov tim nastoje ne biti očiti sa smjerom u kojem žele ići s emisijom i protom još to napraviti na sadržajno smislen način (Brockes, 2018).

Drugi slučaj ovog istraživanja je *RTL Direkt*, specifično iz perioda od 2015. do 2022. kada ga je vodio Zoran Šprajc, nakon čega ga je naslijedila Mojmir Pastorčić. Razlog tome je što Zoran Šprajc oduvijek bio novinar kojeg je publika voljela gledati prvenstveno zbog osebujnog karaktera. Rođen 1968. godine u Slavonskom Brodu, Šprajc je svoju novinarsku karijeru izgradio vodeći informativni program HRT-a (Wikipedia.org, 2023b). Njegov odlazak s HRT-a bio je popraćen velikim interesom medija, jer se radilo o vrlo neugodnom razilaženju koje je u mnogočemu ukazivalo i na samo stanje medija i novinarstva. Ono na čemu je izgradio vrlo prepoznatljiv stil, ubacivanjem sarkastičnih komentara na aktualnosti o kojima je pričao, bilo

je u suprotnosti s onim što je HRT zahtijevao od svojih novinara. Nakon napuštanja HRT-a 2014. godine, pomaže u osnivanju N1 televizije, a samo godinu dana poslije odlučuje se prijeći na RTL televiziju gdje počinje voditi svoju emisiju, *RTL Direkt*. Objašnjenje o razlozima odlaska s HRT-a dao je izjavljujući: „Informativni program je već u to doba bio jako birokratiziran i moj koncept bio je da se manje bavimo birokracijom, a više novinarstvom“ (Sinovčić, 2015).

Kroz *RTL Direkt*, Šprajc je dobio slobodu izražaja kojom je napokon mogao pokazati svoj stil u cijelom obujmu. Emisija je odmah imala veliku popraćenost i interes kako publike tako i medija. Kroz godine, emisija i Šprajc redovito su dobivali priznanja struke. A osim izgradnje odnosa s publikom u kasnim večernjim satima programa, Šprajc je izgradio vrlo aktivnu zajednicu fanova na društvenim mrežama, posebice Facebooku (Riportal.net.hr, 2022). Iako je emisija koja se uglavnom fokusira na domaće vijesti mogla biti još jedna uobičajena informativna emisija, već se u početnim godinama *RTL Direkta* prepoznalo da je upravo Šprajc kroz svoj brend humora i stila vođenja vijesti dao *Direktu* prepoznatljivost. Ta razina eksperimentiranja s informativnim formatom dotad nije postojala. No, ipak nije manjkalo niti kritika, posebice o nedovoljnoj razini objektivnosti i uravnoteženom komentiranju obiju strana (Pavlič, 2017). Iako na stranicama RTL-ovog streaming servisa piše kako se radi o informativnom programu (RTL Play, 2023), čak je i njegova sadašnja voditeljica Mojmira Pastorčić rekla da se ne može svrstati u tako jednostavnu kategoriju: „*RTL Direkt* je i news i nije news, i magazin i late night show, ali i talk show. U njemu se bavimo i ozbiljnim i smiješnim temama, važnim i onim manje važnim. Možda nam u jednoj emisiji u goste dođe ministar financija, možda J.R. August, možda protivnici cijepjenja, Ivica Todorić, egzorcist ili prva dama; gledatelji nikad ne znaju što mogu očekivati“ (RTL.hr, 2023). Osim što je novinar, Šprajca se nerijetko zbog njegovog direktnog pristupa temama, opisuje kao *opinion maker*. (Riportal.net.hr, 2022).

Nakon sedam godina vođenja *RTL Direkta*, Šprajc 2022. godine napušta emisiju u želji za novim izazovima. Ovog puta nastoji maksimizirati svoju humornu stranu vođenja programa i stvara *Stanje nacije* (Jutarnji.hr, 2022). Nova emisija je okarakterizirana kao prvi veći pokušaj pravog hrvatskog kasnonoćnog programa koji pokušava ići stopama već ustaljenih kasnonoćnih programa u drugim zemljama koji imaju dugu tradiciju satiričnih kasnonoćnih programa. Dosad se to pokazalo pothvatom koji je izrodio miješane rezultate, te tek nakon nedavno proslavljenog prvog rođendana nove emisije, pokazuje znakove da je format dobio svoju puniju strukturu (Pavlič, 2023; Lončar, 2023).

Upravo je zbog novijeg datuma nastanka *Stanja nacije*, za usporedbu u istraživanju uzet primjer *RTL Direkta* iz vremena Zorana Šprajca. Osim što su počeli u slično vrijeme, *Last Week Tonight* i *RTL Direkt* su svoj prepoznatljivi pečat i popularnost dobili upravo zahvaljujući svojim voditeljima. Da su obje emisije prepoznate, može se vidjeti iz velike medijske pokrivenosti emisija tijekom godina. Dok je amerikanizacija televizijske kulture dovela do toga da je Oliver međunarodno prepoznat, Šprajc je izgradio prepoznatljiv imidž u regiji, ali i širem europskom području što pokazuje i činjenica da je pokrenuta i njemačka inačica šoua (Večernji.hr, 2021).

8. USPOREDNA ANALIZA LAST WEEK TONIGHT WITH JOHN OLIVER I RTL DIREKTA

Kasnonoćni program *Last Week Tonight with John Oliver* počeo se prikazivati 27. travnja 2014. godine na kabelskom programu HBO i trenutno je s 279 emitiranih epizoda, usred 10. sezone. Prosjek trajanja jedne epizode je oko 30-45 minuta i prikazuje se svaku nedjelju. Iako je primarno emitiranje na matičnom kanalu HBO, program je internacionalno pokriven na različitim programima, a poslije originalnog emitiranja na HBO-u epizode su u cjelovitosti dostupne na YouTubeu. Epizode se ne emitiraju uživo, već su snimljene unaprijed i imaju publiku koja prisustvuje snimanju. Uz regularne epizode, na webu su dostupni i dodatni snimljeni sadržaji. (Wikipedia.org, 2023c). Za analizu su izabrane dvije epizode: *Autoritarizam* (5. sezona, 30. epizoda; 149. epizoda ukupno) i *Biden i granica* (10. sezona, 10. epizoda; 279. epizoda ukupno). Epizode su izabrane jer se bave političkim temama, prva se bavi temom iz svjetske politike, dok se druga bavi američkom politikom.

RTL Direkt je započeo emitiranje 20. travnja 2015. godine na komercijalnoj televiziji RTL. Od tada je emitirano preko 1000 epizoda (Večernji.hr, 2020) koje u prosjeku traju od 30-45 minuta. Emisija se prikazuje od ponedjeljka do petka u 22:45. Glavna voditeljica je Mojmira Pastorčić (Wikipedia.org, 2023d), a na streaming servisu RTL Play dostupno je 18 najnovijih epizoda (RTL Play, 2023). Emitiranja epizoda su uživo, poput uobičajenih informativnih programa. Budući da epizode nemaju nazive, analizirat će se prema datumima nastanka. Epizode koje su izabrane za analizu su: *3. listopad 2019.* i *14. svibanj 2020.* Pristup spomenutim epizodama dobiven je zatraženim pristupom arhivi RTL-ove redakcije.

Usporednom analizom pokušat će se odgovoriti na glavno istraživačko pitanje: Kako se političke teme obrađuju u kasnonoćnim TV programima *Last Week Tonight with John Oliver* i *RTL Direkta*? Preciznije, pružit će se dublja interpretacija odabranih epizoda iz obje emisije

kako bi se moglo što potpunije odgovoriti na glavno istraživačko pitanje i vidjeti je li glavna pretpostavka o većim razlikama nego sličnostima točna. Pritom će se analiza, proučavajući alate koje voditelji koriste u svojim emisijama, provoditi prema ovim kategorijama: format, upotreba i stil humora, retorika prilikom prezentiranja političkih tema. Na kraju napraviti će se usporedni interpretativni presjek između analiziranih epizoda dviju emisija.

8.1. ANALIZA EPIZODE *AUTORITARIZAM* IZ EMISIJE *LAST WEEK TONIGHT WITH JOHN OLIVER*

Epizoda *Autoritarizam* zadnja je epizoda pete sezone koja je emitirana 2018. godine. Na HBO Max streaming servisu epizoda je dostupna u cijelosti, dok na YouTubeu se može pogledati samo glavna tema epizode. Analiza se provodi na epizodi gledanoj na HBO platformi. Iako je centralna tema epizode zabrinjavajući rast autoritativnog vodstva diljem svijeta, emisija ipak ima određenih obrazac kroz koji objašnjava temu koja se može percipirati kao vrlo ozbiljna i teška.

Gledajući epizodu u cjelini, može se primijetiti ciklički obrazac u strukturi same epizode. Od samog pozdravljanja publike kojoj zahvaljuje što gledaju program, vidi se energičan pristup. Gotovo zaigrano lupanje po stolu za kojim sjedi čime Oliver stvara dojam da je nestrpljiv sa započinjanjem emisije. U prvom dijelu epizode tijekom kojeg radi pregled tjedna, format više naliči parodiji vijesti, dok je ton kojim se Oliver obraća publici razigraniji i lakši. Pritom su na repertoaru vijesti iz svjetske i američke politike. Oliver kritizira vladajuće pružajući medijskim isječcima i natpisima humornu pozadinu. U njegovom pristupu primjetno je ismijavanje nelogičnosti i apsurdnih postupaka vladajućih. Primjetno je nekoliko alata kojim na uspješni način prenosi poruke kroz jezik humora.

Tako u dijelu gdje govori o neobičnim izjavama tadašnjeg predsjednika Trumpa, dovodi njegove izjave do krajnosti stavljajući ih u komičan kontekst pritom oponašajući njegov stil govora. Trumpov odgovor da želi super klimu na pitanje o njegovom stavu o klimatskim promjenama uslijed kalifornijskih požara, Oliver uspoređuje s crtanim likom Spužva Bob Skockani i kako bi vjerojatno na isti generički način odgovorio na takvo, usporedno gledajući, jednostavnije pitanje. Upravo su humorne usporedbe najprisutnije u tom dijelu epizode, referirajući se na svakodnevne teme, nedavne događaje koje publika može prepoznati ili teme iz popularne kulture.

Da niti on nije izvan dometa šala, pokazao je komentirajući smijeh britanskog parlamenta na izjavu tadašnje premijerke Therese May kako će nacrt njezine vlade o izlasku iz EU proći vrlo glatko. Oliver se našalio da je sigurno lijepo što joj se smiju u Engleskoj, jer njemu samom to nikad nije uspjelo. Time se referirao na vlastitu ne pretjerano uspješnu stand up karijeru u rodnoj Velikoj Britaniji, na što je dio publike počeo i pljeskati.

Osim toga, u njegovom izražavanju je evidentna frustracija vijestima o kojima govori. Bilo da se osvrće na Trumpove izjave tog tjedna ili što se događa s Brexitom, svojim ekspresijama iskreno pokazuje što misli. Njegovo zbunjeno lice nakon video isječka neke izjave političara ili prikazanog događaja situacije, popraćeno je komunikacijom u kojoj, koristeći razne humorne tehnike, nastoji dodatno naglasiti apsurdnost viđenog. Usto, frustracija se može vidjeti i u njegovom jezičnom stilu, koji je često označen s eksplicitnim i vulgarnim opaskama. Sloboda takvog korištenja jezika u svom voditeljskom nastupu može se pripisati upravo emitiranju na HBO-u koja ne cenzurira eksplicitni sadržaj.

Po reakcijama publike iz studija može se zaključiti da se često slažu s Oliverom, posebice kada kroz frustraciju želi napraviti validnu poantu. Osim toga, veće reakcije publike svakako su vidljivije kada Oliver kritizira Trampa ili pusti njegove izjave. Oliver ne izgleda kao da pokušava aktivno potaknuti reakcije čuđenja ili šoka već se njegove emocije često nakon prikazanog sadržaja preslikavaju na reakciju publike. Glavni fokus ipak se vidi u nastojanjima da sadržaj učini smiješnim, iako svakako pritom nastoji pokazati manjkavosti, dvoličnosti ili općenito loše postupke ljudi na vlasti.

U centralnom dijelu epizode format počinje više ličiti na novinarsku satiru vijesti. Započevši temu uz zavaravajuću šalu da će pričati onome o čemu svi razmišljaju, tada novoizišlom filmu *Zvijezda je rođena*, a nakon toga vidljiv je preokret u tonu. Time se može uočiti svojevrsna tehnika koju Oliver usvaja, uz lakši iz razigraniji pristup nastoji opustiti publiku, a zatim kao da ih dovodi nazad u realnost govoreći kako nažalost ne mogu pričati filmu jer ima puno važniji tema na koje bi društvo trebalo obratiti pozornost. Način na koji disecira temu pokušavajući potkrijepiti različitim izvorima i zapažanjima na rastući trend autoritativnih tendencija vođa različitih država, njegov nastup postaje poput kratko predavanja. Pritom niti jednom njegove izjave ne pokušavaju docirati publici ili ih osuđivati, već na jednostavan način prezentira tri ključne odrednice autoritarnih vođa odrednice (pokazivanje moći, tendencija demoniziranja neprijatelja, razbijanje ustaljenih demokratskih institucija) kako bi lakše približio ljudima zbog čega ljudi mogu vrlo lako podleći takvom pristupu političkog vođenja države. Svoje argumente gradi koristeći se novinarskim tehnikama kako bi podupro ono što govori. Primjerice statističke

podatke, izjave samih vođa i njihovih građana. Iako i dalje ostaje odan zadaći nasmijavanja publike, uočava se i nešto ozbiljniji i zabrinutiji ton na trenutke. Time se pokazuje da se ne radi samo o površnom humoru, već se nastoji napraviti poanta o stvarnosti današnjeg društva. Takvim socijalno osviještenim mini predavanjem zapakiranim u jeziku satire, Oliver stilski postepeno kroz epizodu prelazi u juvenilnu satiru, hodajući po rubu - između satiričnog, informativnog i društveno-odgovornog.

Kulminacija prezentiranog dolazi spoznajom da su svi navedeni političari autoritativnih tendencija izabrani od strane naroda. Te priču zaokružuje implikacijom da se neke od navedenih autoritativnih odlika mogu poistovjetiti s postupcima tadašnjeg predsjednika Trumpa. Među navedenim, prikazuje se i snimka gdje Trump govori kako Putin ubija novinare i kako on ne bi to učinio, nakon čega u „šali“ hipotetski govori kako što ako bi ih ipak ubio. Nakon te izjave, među okupljenim pristašama se čuje i pljesak. Oliver je vidno uznemiren viđenim i daje glavnu poantu nakon toga – da se ljudima Trump sviđa upravo zbog takvog pristupa. Argumentira da iako Amerika nije autoritativna zemlja, može se lako vidjeti kako može postati jedna, navodeći ipak da se institucije u SAD-u i dalje drže.

Oliver pritom ne kritizira građane, već samo političke moćnike. Zapravo se nastoji poistovjetiti i simpatizirati s ljudima jer shvaća da smo mi kao ljudi slabi za brzim rješenjima. Pritom komično uspoređuje da bi i on, iako vjeruje u „odvajanje moći i vladavine prava“, vjerojatno podlegao takvoj ideji u slučaju građanskog rata i predlaganja Tom Hanksa kao osobe koja će sve riješiti. Ovdje se opet može uočiti referenca iz popularne kulture, ovaj put o poznatoj filmskoj zvijezdi.

Nakon analitičnog uokvirivanja glavne teme, pomiješano s elementima satire, Oliver završava epizodu vraćajući se komičarski opuštenijem sadržaju u obliku unaprijed snimljenog skeča. Povratkom apsurdnostima i laganijem pristupu, Oliver pruža određeni odušak publici nakon teme koja ih može zabrinuti. Tijekom cijele epizode, posebice u centralnom dijelu, njegova komunikacija ne djeluje usiljeno ili kao pametovanje. Već se stvara dojam da Oliver, gledajući kroz satiričnu leću, pruža komentar na trenutno ljudsko stanje i stanje društva u SAD-u. U njegovoj retorici primjetan je kritički pristup. Lajtmotiv kroz većinu epizode bio je Trump, što u tadašnjem kontekstu nije čudno jer su većina kasnonoćnih programa svakodnevno dobivali inspiracije za teme upravo zbog njegovih izjava. Iako je komunikacija obavijena velom satire, ne pokušava temu učiniti potpuno smiješnom već pokušava balansirati između satire koja će pomoći publici da se smije, ali u isto vrijeme i da misli o onome što čuje.

8.2. ANALIZA EPIZODE *BIDEN I GRANICA* IZ EMISIJE *LAST WEEK TONIGHT WITH JOHN OLIVER*

Epizoda *Biden i granica* emitirana je ove godine, u sklopu 10. sezone. Analiza se provodi na cjelovitoj epizodi dostupnoj na HBO Max-u. U ovoj epizodi je također primjetan ciklički obrazac: lakša komedija i kritika uz pregleda tjedna, satirični prikaz dubinsko razrađene glavne teme i završavanje sa zabavnim temama koje pružaju oduška.

Od početka u Oliverovoj retorici očita je povećana kritičnost, pogotovo pričajući o nadolazećoj britanskoj krunidbi kralja Charlesa III. Što se može isto tako pripisati činjenici što je Oliver Britanac te zbog toga izražava i snažnija mišljenja o britanskoj vlasti. No, opet njegova kritičnost ne proizlazi iz ničega, već nastoji sarkazmom, ironijom i usporedbama izraziti frustraciju time što se vodeći britanski političari fokusiraju na trivijalne stvari poput toga što je na meniju ceremonije krunidbe. Oliver naglašava trivijalnost podsjećajući da se u svijetu zbivaju ozbiljne stvari poput ratova. Ipak u pregledu tjedan dotiče se i teme koja nije u političkoj domeni, prikazujući isječke nekih neobičnih izjava iz motivacijskog seminara glumca Matthewa McConaugheya.

Okosnicu epizode čini tema o imigracijskoj politici administracije predsjednika Bidena. U uvodu odmah spominje da je imigracija razlog zašto je i on u SAD-u, čime se indicira zbog čega tema ima osobno značenje za njega. Prije negoli ulazi dublje u temu, pokazuje nedavne izjave desnice koja pokušava utjerati strah da su granice potpuno otvorene i da su pod napadom. Zatim pokazuje isječak Bidena koji za vrijeme predsjedničke kampanje govori kako će poništiti Trumpove rigorozne zakone kojima se otežava ili potpuno onemogućuje izbjeglicama traženje azila jer to nije način na koji Amerika funkcionira. Što Oliver kaže u teoriji zvuči kao put ka boljoj i humanijoj imigracijskoj politici negoli što je Trump demonstrirao. Ali, nadalje u toj izjavi gdje Biden kaže da su bitne obitelji od početka kraja Oliver ističe ispraznost te izjave. Kao što je na sličan način u prethodnoj analiziranoj epizodi rekao slično za Trumpovu izjavu. Ovdje se može uočiti određeno pružanje balansa, prikazom obje političke opcije i njihovih izjava, te pokazuje da Oliver nastoji obje strane prozvati zbog svojih propusta.

Navedeni isječci političkih izjava i poteza, pružili su mu odličnu jukstapoziciju za prikazivanje imigrantske strane priče i njihovog iskustva. Pokazuje reportaže ljudi s granice, te statistiku od preko 890 poginulih migranata tijekom 2022. godine što je najveći broj od kad postoji mjerenje tog podatka. Osim što publici tako pokušava stvoriti osjećaj suosjećanja i pokazivanja čiste ljudskosti, isto tako ističe manjkavosti imigracijske politike u Americi. Osim toga kroz priče implicira na pojave rasizma i prednosti nacionalnosti poput Ukrajinaca iako nisu jedna zemlja

koja je u ratu. Pritom je primjetno da niti jednom ne govori o slučajevima migranata koji ne dolaze s dobrim namjerama u zemlju jer nastoji ostaviti fokus u kontekstnom okviru epizode – loši imigracijski zakoni SAD-a koji se, u dijelovima, direktno kose s međunarodnim zakonima o pravima izbjeglica.

Svim navedenim izvorima pokušao je podupri glavni argument, da se radi o licemjerju i nesrazmjeru djela i riječi Bidena i njegove administracije. Ponajviše to demonstrira objašnjavanjem akta *Title 42* s kraja Trumpove administracije kojom se izbjeglicama nastojalo iznimno otežati traženje azila pod izlikom brige za javno zdravlje usred pandemije. Zatim predstavljajući činjenicu da Biden ne samo da nije prekinuo akt, nego je čak postrožio mjere unutar akta koje su uvele još veći kaos u imigracijskom sustavu i dovele do vrlo nehumanih postupaka. Nakon obrađivanja priče iz svih perspektiva, vraća se na Bidenovu izjavu s početka priloga o njegovoj začuđenosti od kada to ljudi ne mogu zatražiti azil u Americi. Oliver odgovara: „Ja znam odgovor, Joe! Sad! Piše u propisu koji si ti upravo predložio.“ Tim komentarom dodatno poentira na licemjerstvo i nastavak loše imigracijske politike.

Pred kraj cijele analize može se vidjeti više prozivanja političara u SAD-u općenito i solucijske retorike. Oliver svime predstavljenim na kraju logično predlaže što bi trebao biti prvi korak u pokušaju rješavanja imigracijskih problema, a to je imigracijska reforma. Tu pritom ističe kako Kongres već desetljećima nije unio nikakve preinake u području imigracije, te on u tome vidi glavni razlog zašto je sustav tako manjkav. Navodi konkretne primjer što bi bilo razumno i pravedno napraviti, poput izgradnje veće imigracijske infrastrukture na granici i raditi na drugim zakonskim putevima koji neće morati voditi do azila. Pritom niti u jednom trenutku ne govori da je njegov prijedlog jedini validan ili ispravan, već samo nudi moguće rješenje i poziva da pokretanje promjene. Opet se vraća i na prozivanje Bidena i obraća se demokratima da je svjestan kako je među njima onih koji ne žele čuti kritiku o Bidenu, pogotovo nakon Trumpovih poteza. Iako se Oliver slaže s time da je Trumpovo predsjedništvo imalo lošije odluke, čime direktno pokazuje svoje mišljenje, ističe da niti jedan političar ne bi trebao razriješen odgovornosti za svoja obećanja. Ovim potezom može se vidjeti voditeljeva tendencija prema liberalnim politikama, no također se može uočiti da nastoji držati vlast pod kontrolom na način što ih poziva na odgovornost prema svojim građanima, bez obzira na opredjeljenje.

U završnim riječima obraća se publici pozivajući na suosjećanje riječima: „Migranti će i dalje tražiti azil u ovoj zemlji, a imaju zakonska prava na to, a mi moramo odlučiti. Hoćemo li ih i dalje ostavljati u opasnosti na granici ili ćemo napokon ispuniti obećanje naše nacije i pružiti im sigurniji život koji daje nadu u slobodnoj zemlji zajedno s najnapaljenijom hrpom aligatora

u cijelom svijetu.“ U prvom dijelu te izjave možemo vidjeti da Oliver nastoji biti moralni kompas pozivajući naciju na njihov dio odgovornosti, što bi impliciralo da obrate pažnju prilikom biranja vlasti i onoga za što se zauzimaju. U njegovom jeziku odmah je primjetna uporaba „naša nacija“, čime i sebe smješta u skupinu koju zagovara – u američke građane koji bi savjesno trebali birati svoje predstavnike i pozivati i na odgovornost. Što još više dobiva na značenju uzimajući u obzir da je prije nekoliko godina dobio američko državljanstvo. U zadnjem dijelu s humornom opaskom o aligatorima u krug dovodi šalu s početka emisije o apsurdnom kipu skupine aligatora u teksaskom gradu El Pasu čime ipak završava emocionalno obojenu izjavu sa smješnijim tonom. Kroz cijelu epizodu stvara se dojam da je kod publike bilo manje smijeha, pogotovo usred priče o imigraciji jer niti Oliver nije koristio previše humora u tom segmentu, opet naglašavajući juvenilni stil satire. Može se uočiti Oliverova pristranost temi zbog činjenice da je i on sam migrant. No, isto tako, Oliver se svojim komentarima savršeno uklapa u ulogu satiričara koji pruža drži oko na vladajuće i ukazuje na njihove greške.

Za kraj emisije opet podiže atmosferu lakšom temom gdje se referira na jednu o prijašnjih epizoda pokazujući smiješnu reklamu koju je *Last Week Tonight* predstavio kao izazov teksaskoj vodoinstalaterskoj tvrtki Radiant koja radi smiješne reklame uzimajući filmske reference. Izazov je bio dobrotvorne prirode jer je Oliver rekao da će u slučaju da tvrtka prihvati izazov, emisija donirati 10 tisuća dolara teksaskoj pučkoj kuhinji. Rezultat je izazvao dosta smijeha kod publike i uz dobrotvornost *Last Week Tonighta*, Radiant je također donirao 10 tisuća dolara istoj pučkoj kuhinji. Ovim se pokazuje direktan društveni utjecaj emisije koja je često prepoznata od strane medija upravo zbog ovakvih poteza.

8.3. ANALIZA EPIZODE 3. LISTOPAD 2019. IZ EMISIJE RTL DIREKT

Epizoda *RTL Direkta* emitirana 3. listopada 2019., izabrana je iz arhive zbog očitih odmaka od percepcije da se radi samo o informativnoj emisiji. Naime, epizodu ne vodi Zoran Šprajc osobno, već samo posuđuje glas plišanom medvjedu obučenom u policijsku uniformu koji sjedi u voditeljskoj stolici i predstavlja se kao Andrija. Cijela epizoda je ultimativna subverzija žanra i zbog toga paradigmatički primjer kako Šprajcov afinitet za humorne i subjektivnije komentare, može dovesti do kršenja standardnih odlika informativnog formata. Osim toga samim izborom tema *Direkt* se odmiče izvještavanja o samo ozbiljnim političkim i društvenim temama. Iako je većina priloga u ovoj epizodi i dalje zadovoljila taj standard, poput priloga o prosvjedu medicinskih sestara za povećanje plaća i segmentu posvećenom vijestima iz nadolazećih predsjedničkih izbora, našle su se tu i teme iz svijeta zabave.

Usprkos načina izvještavanja reportera unutar priloga, koji jesu odrađeni profesionalno, prilozima dobivaju dodatnu dimenziju kojom ispadaju iz isključivo novinarskog okvira upravo zbog Šprajcovog stila vođenja.

Šprajc kroz Andriju progovara u svom prepoznatljivom stilu. Pritom se najviše oslanja na sarkastične opaske i osobne komentare. Najviše slobode u njegovoj komunikaciji vidi se pritom već u komentarima prve vijesti o prosvjedu medicinskih sestara. Od samog uvoda gdje govori zašto medicinske sestre „moraju i mogu“ dobiti povišicu što je vrlo subjektivan komentar za jednog novinara. Upravo nakon tog priloga, ulazi u jedan vrlo pronicljiv monolog kao odgovor na izjavu tadašnjeg ministra zdravstva Milana Kujundžića kako novaca nema. Među ostalim u svojoj oštroj kritici, Šprajc je rekao:

„I baš je ovo što je spomenuo ministar Kujundžić da je Vlada učinila sve što je mogla razlog zašto mislimo da medicinske sestre i tehničari, liječnici, učitelji i učiteljice, profesori i profesorice, policajci i pravosudni policajci i svi ostali imaju pravo tražiti barem 25% veće plaće jer Vlada nije učinila sve što je mogla. Jer Vlada, kako ova, tako i svaka prethodna, nije učinila ništa da smanji troškove političkog aparata koji hrani samo sebe i misli samo na sebe. Ne samo da nije učinila ništa da ih smanji, nego čini sve da taj aparat bude što veći, da uzima što više i daje što manje.“

Tu oštru osudu nefunkcionalnosti i navodne korumpiranosti hrvatske vlasti dodatno potkrjepljuje statističkim činjenicama o rastu plaća i prihoda državnog proračuna i usporedbama koje ukazuju na nelogičnosti u političkim odlukama. Time Šprajc, kroz lik Andrije, priča s većim stupnjem slobode nego što bi možda inače, uvodeći preinake u samo shvaćanje uloge novinara. Ovdje više dolazi do izražaja kritički okvir koji je usmjeren prema političkoj vlasti. Time stvara dojam mješavine *opinion makera* i satiričara. No i dalje koristi alate novinara, korištenjem provjerljivih podataka.

Osim toga, vidljiva doza pristranosti uočava se u komentaru prilikom predstavljanja gosta, Milana Bandića tj. alter ega tadašnjeg predsjedničkog kandidata Daria Juričana kojeg je medvjed najavio kao favorita bivšeg voditelja emisije, ali da će on ipak ostati objektivan pa neće se izjašnjavati. Izrečenom izjavom miješa elemente paradoksa, parodije i već prisutne apsurdnosti zbog korištenja plišanog medvjeda. Juričan, koji je legalno promijenio ime u Milan Bandić (bivši zagrebački gradonačelnik), odlično se uklapa u razigranost i apsurdnost svojevrsnog Šprajcovog alter ega, budući da je i sam svojevrсни performer. U cijelom segmentu

posvećenom vijestima vezanim uz nadolazeće predsjedničke izbore, prisutna je nota poruge iz samog naziva segmenta – Predsjedničke igre 2019.

Šprajcov stil posebice dolazi do izražaja u ovoj epizodi, upravo zbog prihvaćanja i ustrajanja na apsurdnosti kroz cijelu epizodu. Šala s plišanim medvjedom je kontinuirana do samog kraja epizode kada Šprajc izlazi iz tadašnjeg humornog okvira i ukazuje da će se publika vjerojatno pitati zašto plišani medvjed vodi emisiju. No, našalio se i sa samim sobom govoreći kako je i prije Andrije emisiju vodio jedan medvjed i kako mogu pisati upravi RTL-a ako žele vidjeti Andriju ponovno. Iluzija performansa nestaje nakon objave gdje vidimo Šprajca kako se rukuje s medvjedom. Zato se ova epizoda ne može okarakterizirati samo kroz informativni žanr, jer se zbog vrlo sarkastične i kritički nastrojene retorike, u njoj nalaze elementi koje bi je smještale u politički humor i ponekad parodiju vijesti.

8.4. ANALIZA EPIZODE 14. SVIBANJ 2020. IZ EMISIJE RTL DIREKT

Epizoda koja je emitirana 14. svibnja 2020. godine daje odličan uvid u to zašto se sarkazam smatra jednim od zaštitnih znakova Šprajcovog voditeljskog stila. Usred pandemije COVIDA-a 19, upitne političke odluke pokazala su se kao laka meta za Šprajcov brend humora.

Taj se dojam posebno stvara u prvom dijelu emisije gdje se Šprajc osvrće na sve iracionalne odluke Vlade, ali i kriznog Stožera. Započinje u vrlo sarkastičnom stilu, govoreći kako bi 11. svibanj trebao biti proglašen „dan oslobođenja od COVIDA, jer Hrvatska je kao i uvijek sve pobijedila – i virus i epidemiju i epidemiološke mjere...“ Tu se pritom osvrće na gotovo promjene o korona mjerama koje su se doslovno promijenile preko noći, ističući da je ipak važnija vijest da „će građani opet moći izaći na izbore i glasati za HDZ“, time indirektno radeći korelaciju između dvije vijesti.

U tom prvom dijelu epizode emisija je poprimila format čiste satire vijesti. Brojni indikatori potpune nelogičnosti vodstva usred pandemije COVID-19, pokazali su se kao nepresušan izvor za prozivanje nesposobnosti i političke pristranosti. Tako je izjavu epidemiologa dr. Krunoslava Capaka o odluci da i ljudi koji su u izolaciji isto tako mogu izaći na glasanje, komentirao rekavši „objavio je to član stranke Krunoslav Capak, inače naš glavni epidemiolog, ali kako više nema epidemije, to je sad manje bitno.“ S druge strane ukazuje da je druga članica Stožera, dr. Alemka Markotić još prije mjesec i pol dana, ljude koji prekrše izolaciju nazivala potencijalnim bioteroristima. Zbog kontradiktornih izjava stručnih ljudi kojima bi građani trebali vjerovati, Šprajc izravno proziva njihovo licemjerje i političku podobnost.

Prisutnu apsurdnost stvarnosti, nadograđuje ubacujući isječke iz filma *Ko to tamo peva* i komentarom gospodina Drageca koji je nedavno kažnjen s 8000 kuna zbog kršenja izolacije gdje je sam vozio traktor na svojem polju. Šprajcova retorika upućivanja kritika nastavila se u vrlo pojačanom sarkastičnom tonu, pritom vrlo glatko povezujući sve vijesti koje se tiču neobjašnjivih epidemioloških poteza koji su očito politički izazvani. Pritom je počeo ubacivati i provjerljive podatke o 10 milijardi eura utrošenih u dosadašnje upravljanje pandemijskom krizom i 25 tisuća izgubljenih radnih mjesta. Sve to samo da bi naglo relativiziranje epidemioloških mjera, zaokružio možda s najdrskijom opaskom večeri – „Nakon što je nedjelja proglašena epidemiološki riskantna, svi su se normalno natrpali u dućane subotom, pa su ljudi tako natiskani da valjda više distance ima u grupnom seksu nego u redu pred blagajnom. Jedni drugima si doslovce dahćemo za vrat, lako bi se čovjek mogao i uzbuditi.“

Sve navedene nelogičnosti sarkastično označuje kao novu nenormalnost, tako izvrćući prethodno populariziran isprazni termin „novo normalno“ za pravila u koroni. Nakon toga se vidi tranzicija u pristupu temi epidemioloških mjera. Nakon 8 uvodnih minuta gotovo čistog komentiranja u sarkastičnom stilu, Šprajc najavljuje prvu pravu reportažu večeri, koja se isto bavi temom mjera i pokušajem razjašnjavanja nejasnog jezika unutar propisa kriznog Stožera.

Poslije toga vidi se Šprajcov prelazak na ozbiljniji ton, koji više odgovara novinarskom stilu izvještavanja, uz pokoji subjektivni komentar. Veći prostor se daje reportažama koje su se bavile isključivo temama vezanima uz pandemiju i neriješenim pitanjima sanacije i obnove zgrada nakon zagrebačkog potresa. Tako ugošćuje predstavnicu stanara jedne od oštećenih zgrada Jadranku Kerin i tadašnjeg ministra graditeljstva i prostornog uređenja Predraga Štromara kojima je dan velik dio emisije kako mi obje strane mogle predstaviti svoju perspektivu. Ovdje Šprajc preuzima moderatorsku ulogu, a okvir koji se stvara u razgovoru poprima pomalo konfliktni okvir. Naime gospođa Kerin nije zadovoljna vrlo političkim stilom odgovora koje ministar daje, pa i Šprajc u par navrata uskače sa svojim pitanjima ministru iziskujući konkretniji odgovor.

Za kraj emisije opet se mijenja ton epizode, gdje Šprajc opet ulazi u performersko raspoloženja pa koristeći ironiju najavljuje da je danas dan sv. Korone i da je ona doista postojala. Uz to, dotaknuo se podatka da je danas i rođendan Franje Tuđmana šaleći se da „za razliku od drugih mi ga se uvijek rado sjetimo prije nego se ugase svijetla, ali nismo jedini...“ završavajući program sa snimkom srpskog kulturnog društva koji odaju počast Tuđmanovom rođendanu.

8.5. USPOREDNI REZULTATI IZMEĐU LAST WEEK TONIGHT WITH JOHN OLIVER I RTL DIREKTA

Prema provedenim analizama epizoda *Autoritarizam i Biden i granica* kasnonoćnog programa *Last Week Tonight with John Oliver* te epizoda *3. listopad 2019. i 14. svibanj 2020.* kasnonoćnog programa *RTL Direkta* moguće je odgovoriti na pitanje Kako se političke teme obrađuju u kasnonoćnim TV programima *Last Week Tonight with John Oliver* i *RTL Direktu*? Kroz analizirane elemente može se uočiti nekoliko razlika, ali i poneke sličnosti.

U formatu analiziranih epizoda, kod oboje se može primijetiti miješanje raznih stilova. Tako *Last Week Tonight* više pribjegava hibridnom stilu, izmjenjujući političku satiru, parodiju vijesti i novinarsku satiru vijesti. Pritom je najzastupljenija upravo novinarska satira vijesti koja sama po sebi je okarakterizirana kao hibrid raznih žanrova i tehnika koje satiričar koristi. To se može vidjeti Oliverovim pristupom glavnim temama koje obrađuje, gdje iako se koristi provjerljivim podacima, ne zanemaruje svoj primarnu ulogu komičara/satiričara. Usto gledajući uporabu stila, Oliver nastup primarno odgovara stilu satiričara. Potvrda tome su pronađeni elementi kritičkog pristupa, osude, lažne agresije, vulgarnog jezika, korištenja humornih usporedbi, sarkazma, frustracije, razigranosti, pružanja svojevrsnog moralnog kompasa publici i juvenilnog stila satire. Navedene ključne stilske osobine koje je Oliver unio u program, omogućile su emisiji jedinstveni izričaj među kasnonoćnim programima.

S druge strane, *RTL Direkt* je u svom formatu pokazao manji raspon eksperimentiranja sa žanrovima. Iako hibridnosti ima, ponajviše parodije vijesti i pružanje političkog komentara, i dalje se radi pretežno o informativnom programu. To je najočitije zbog samog postojanja profesionalno odrađenih reportaža unutar epizoda. Ono što *Direktu* daje mogućnost odmaka od standardnog informativnog programa u kasnonoćnom terminu je upravo Šprajcova želja za slobodnijim vođenjem vijesti gdje ne mora prikrivati svoja mišljenja i osobnost. Njegov prepoznatljiv stil vođenja među kojima je najočitije korištenje sarkazma kroz koji kritizira najčešće političare, na trenutke zasjenjuje priče o kojima izvještava. Već se gledajući reportaže stvara dojam iščekivanja što će Šprajc reći sljedeće. No ipak, u analiziranim epizodama na trenutke pokušava preslikati apsurdnosti stvarnih događaja, unoseći apsurdne elemente u svoju emisiju. Uspoređujući završni izgled obje emisije, uočava se veći direktni utjecaj na društvo kod Olivera i njegovog *Last Week Tonight*. To se može potkrijepiti činjenicom da je u epizodi *Biden i granica*, *Last Week Tonight* donirao 10 tisuća dolara pučkoj kuhinji. Naravno, tu se mora uzeti u obzir i činjenica kako Oliver na raspolaganju ima HBO budžet.

Osim toga, primjetna je i razlika u samom izražaju. Oliver je po zanimanju komičar i nikada ne skreće od te uloge, već mu način na koji strukturira format daje dodatni kredibilitet zbog kojeg je u očima mnogih vrsta istraživačkog novinara. Također puno je vokalniji i vrlo dobro slaže svoju argumentaciju, te se iz njegove retorike prema političkim temama, stvara dojam da pokušava postići drugačije ciljeve negoli Šprajc. Jedino gdje im se ciljevi preklapaju je njihovo upiranje prstom na nekonzistentnosti riječi i djela političke aparature. Oliverov gotovo dramaturški i emocionalni pristup ipak u svojoj srži ostavlja dojam iskrenosti, a ne namjernog prenemaganja čisto zbog komičarskog dojma. Dok izbor tema i aktivno djelovanje u nekima od njih dovodi *Last Week Tonight* do sofisticirane razine kasnonoćnog programa, često zasjenjujući informativne programe koji ne pridaju istu razinu analize svojim temama. S druge strane, Šprajc je novinar koji je odlučio razbiti imidž standardnog voditelja vijesti, oslanjajući se na vlastite humorne instinkte. No, ti instinkti se nerijetko ističu s miješanim rezultatima jer sam format *Direkta* ima određene limite s nivoom eksperimentiranja. Možda je to shvatio i sam Šprajc kad je otišao iz *Direkta*, u potrazi za žanrom u kojem će moć nastaviti s daljnjim oblikovanjem svog izričaja.

Nagovještaj sličnosti, osim postojanja hibridnosti unutar oba formata, je njihovo opetovano kritiziranje vlasti. Dok Oliver pokazuje veću razinu emocija, posebice frustraciju, Šprajc je puno staloženiji i svoje nezadovoljstvo ističe kroz okvir sarkazma. No ipak oboje nastoje ukazati na licemjerstva i manjkavosti vlasti u obje zemlje. Pritom Šprajc više ističe gotovo komičnu razinu nesposobnosti koje hrvatska Vlada pokazuje. Oliver pokazuje više zabrinutosti zbog nepoštivanja zakona, manjkavosti istih i moralne korupcije vladajućih. Oboje pritom ostavljaju dojam autentičnih reakcija.

Nakon ovog usporednog presjeka, moguće je i potvrditi početnu hipotezu da analizirani voditelji i njihove emisije stilski imaju više razlika negoli sličnosti zbog čega je i njihova ideja kasnonoćnog satiričnog programa drugačije realizirana.

9. ZAKLJUČAK

Kasnonoćni format u današnje vrijeme je postao vrlo zanimljiv objekt za istraživanje. Velika hibridizacija žanrova dovela je do veliki promjena unutar formata, pa su tako kasnonoćni programi osim perjanice zabave za novu generaciju gledatelja, postali i izvor informativnih te konstruktivnih društveno-političkih kritika. To se očitava iz sve veće promjene stava komičara prema njihovoj ulozi u društvu i težnji tome da njihovo djelovanje ima dublju razinu negoli samo površni zabavni sadržaj. Tako se sve češće u kasnonoćnim programima može vidjeti visoka razina informacija o svakodnevnim političkim i društvenim događajima. Osim toga, sve više se unutar tih tranzicija vidi uzlet satiričnog pristupa vođenju kasnonoćnih programa. Upravo je multidimenzionalno shvaćanje satire uspjelo dovesti do raznolikosti pristupa samih voditelja, koji prema vlastitim potrebama, mogućnostima i instinktima ugađaju ton svog kasnonoćnog programa. Sve veća ideološka polarizacija društva od voditelja kasnonoćnih programa stvorila je jedinstvene komentatore društvene stvarnosti i kritičare političkih aktera koje proziva zbog njihovih propusta i manjka moralnog kompasa. No, isto tako pružila im je dotad neistraženu ulogu zagovaratelja i aktivnog sudionika promjena.

Kako bi se prodrlo u višeznačnost faktora koji sačinjavaju kasnonoćni program te vidjelo u kojoj su pronalasci prethodnih istraživanja primjenjivi na današnje kasnonoćne programe, ovo istraživanje se fokusiralo na prezentaciju političkih tema unutar dva kasnonoćna programa – *Last Week Tonight with John Oliver* i *RTL Direkt*. Koristeći studiju slučaja i usporednu analizu, istraživanje je odgovorilo na pitanje Kako se političke teme obrađuju u kasnonoćnim TV programima *Last Week Tonight with John Oliver* i *RTL Direktu*? Prilikom izbora slučaja, važan faktor je imala činjenica da se radi o kasnonoćnim programima iz dvije različite zemlje što je dalo dodatnu širinu istraživanju. Usto, u prethodnim radovima taj aspekt nije previše istražen. Kroz prvi dio istraživanja u kojem je korištena studija slučaja, oba programa su prepoznata kao popularni i važni programi unutar svojih kulturnih krugova. Iako je zbog rasprostranjenosti platforme na kojoj se prikazuje *Last Week Tonighta*, doseg tog programa veći. Kako bi se doista mogle istaknuti različitosti u nijansama, radila se interpretativna analiza na dvjema epizodama iz obje emisije. Epizode su izabrane na temelju količine političkog sadržaja, a analiza se temeljila na alatima koji su esencijalni za nastanak i percepciju sadržaja. To su: format, upotreba i stil humora i retorika voditelja prilikom prezentiranja političkih tema.

Rezultati usporedne analize epizoda oba programa, pokazala su veću uspješnost u pretapanju žanrova kod *Last Week Tonight*. Kod Olivera je također primjetna viša razina odvažnosti i stilskeg umijeća u prezentiranju vijesti. Njegova komična refleksija na stvarnost u kojoj živimo

nekada poprimi i tmurniji ton komedije i satire, a izbor tema pokazuje njegov istančani osjećaj za prepoznavanje relevantnosti istih. S druge strane, *RTL Direkt* se pokazao donekle ograničen u igranju sa žanrom što se može vidjeti iz strukture sadržaja, zbog koje se stvara dojam da nastoji i dalje biti primarno percipiran kao informativni program. Sadržaju *Direkta*, humorne note daje njezin, sada bivši, voditelj Zoran Šprajc. Njegov pokušaj transformiranja standardne uloge novinara u subjektivnijeg promatrača naše političke i društvene svakodnevice, rezultiralo je neujednačenim dojmom. Iako je tijekom godina razvio prepoznatljiv stil i brand humora, Šprajc ostavlja dojam bunta protiv ustaljenih novinarskih praksi samo kako bi zadovoljio vlastite želje za ostvarenjem u humornoj sferi.

Osim navedenog, ograničenosti *Direktovog* formata naspram *Last Week Tonighta* mogu se tražiti i u činjenici da potonji ima dostupnost većem budžetu, ali i to što Oliver i njegov tim imaju više vremena za pripremu jer se program prikazuje samo jednom tjedno. Usto, strukturno gledajući, *RTL Direkt* slijedi formu informativnog programa inkorporirajući profesionalne reportaže i ugošćavanjem osoba iz javnosti, među kojima se nalaze i gosti koje inače ne bi vidjeli u informativnom formatu. S druge strane, Oliver ima veću slobodu i mogućnosti dublje analize teme jer veći dio epizode fokusira samo na jednu temu.

U njihovom reakcijama na političke teme o kojima izvještavaju, donekle se vidi isti cilj – poentiranje manjkavosti političkog sustava. Ono što ih razlikuje su njihovi pristupi. Dok se Šprajc oslanja gotovo isključivo na sarkastične kritike i ponekad vrlo naglašene apsurdne performanse (primjer epizode s plišanim medvjedom), Oliverov performerski izričaj puno je slojevitiji (vrhunsko korištenje alata satire, veća sloboda jezičnog izražavanja, direktan utjecaj na društvo).

Zbog svega navedenog, uspješno se potvrdila i početna hipoteza o postojanju većeg broja razlika između voditelja i njihovih programa negoli sličnosti jer voditelji imaju drugačiju ideju o tome kako bi kasnonoćni program trebao izgledati. No, unatoč provedenoj analizi potrebna su daljnja istraživanja koja će pružiti drugu teorijsku perspektivu i metode koje će pružiti i kvantitativni okvir temi. Ta potreba se posebice vidi pričajući o hrvatskim verzijama kasnonoćnih programa koji, poput *RTL Direkta*, nisu dovoljno istraženi i gdje se mogu naći odlične teme za istraživanje. Osim toga, ovaj rad može poslužiti kao dobra baza za dublje istraživanje kulturoloških faktora koji mogu utjecati na realizaciju kasnonoćnih programa iz različitih zemalja.

LITERATURA

1. AEM.hr (2023) Istraživanje gledanosti televizije. <https://www.aem.hr/en/istrazivanje-gledanosti-televizije/> Pristupljeno 31. srpnja 2023.
2. Andersson, Emma (2018) *Credibility in Comedy is No Joke: A multimodal study of the credibility of, and communication campaign manifested in, the political satire program Last Week Tonight with John Oliver* [Master thesis, Södertörn University, School of Social Sciences] ResearchGate. DOI:[10.13140/RG.2.2.33266.45764](https://doi.org/10.13140/RG.2.2.33266.45764)
3. Arpan, Laura i dr. (2011) Perceptions of Bias in Political Content in Late Night Comedy Programs. *Electronic News*, 5(3): 158-173.
4. Baek, Young Min i Wojcieszak, Magdalena E. (2009) Don't Expect Too Much! Learning From Late-Night Comedy and Knowledge Item Difficulty. *Communication Research*, 20(10): 1–27.
5. Baum, Matthew, A. (2003) Soft News and Political Knowledge: Evidence of Absence or Absence of Evidence? *Political Communication*, 20(2): 173–190.
6. Baumgartner, Jody C. (2020) Is It Funny if No One is Watching? Public Response to Late-Night Political Satire. *Comedy Studies*, 12(1): 1-14.
7. Becker, Amy B. and Bode, Leticia (2017). Satire as a source for learning? The differential impact of news versus satire exposure on net neutrality knowledge gain. *Information, Communication & Society*, 21(4): 1-14.
8. Brockes, Emma (2018) John Oliver: 'I'm used to audiences not liking me'. *The Guardian* 24. veljače. <https://www.theguardian.com/tv-and-radio/2018/feb/24/john-oliver-audiences-not-liking-us-tv-comedian-dustin-hoffman> Pristupljeno: 25. svibnja 2023.
9. Danas.hr (2023) Još uvijek su mali, ali su veliki! Pogledajte atmosferu sa slavlja 1. rođendana 'Stanja nacije'. <https://danas.hr/hrvatska/jos-uvijek-su-mali-ali-su-veliki-pogledajte-atmosferu-sa-slavlja-1-rodendana-stanja-nacije-fb872e34-f6d4-11ed-9ea9-6659841cf431/93fd187c-f6d5-11ed-afda-de8d5a3f910d> Pristupljeno: 10. kolovoza 2023.
10. Dobrić, Dalibor (2016) HRT UKIDA 'MONTIRANI PROCES' UZ SULUDO OBRAZLOŽENJE: 'Emisija raspiruje vjersku i nacionalnu netrpeljivost'. *Net.hr* 16. ožujak. <https://web.archive.org/web/20160319132506/http://net.hr/danas/hrvatska/hrt-ukida->

montirani-proces-uz-suludo-obrazlozenje-emisija-raspiruje-vjersku-i-nacionalnu-netrpeljivost/ Pristupljeno: 10. kolovoza 2023.

11. Fox, Julia R. (2018) Journalist or Jokester? An Analysis of Last Week Tonight with John Oliver. U: Baumgartner, Jody C. i Becker, Amy B. (ur) Political humor in a changing media landscape: A New Generation of Research (str. 29-44). Lanham, MD: Lexington Books.

12. Hancock, Jordan (2022) Learning from Late Night. *The American Political Science Review* 7: 2-22.

13. Harrison, Kevin (2017) John Oliver: Forging a New Type of Satire. *Mānoa Horizons*, 2(1): 24-30.

14. Harvard Political Review (2014) How John Oliver Usurped a Genre. <https://harvardpolitics.com/john-oliver-usurped-genre/> Pristupljeno: 25. svibnja 2023.

15. Helmore, Edward (2014) How John Oliver started a revolution in US TV's political satire. *The Guardian* 15. lipnja. <https://www.theguardian.com/tv-and-radio/2014/jun/15/john-oliver-started-a-revolution-in-us-tv-political-satire> Pristupljeno: 25. svibnja 2023.

16. Holbert, Robert (2013) Developing a Normative Approach to Political Satire: An Empirical Perspective. *International Journal of Communication*, 7: 305–323.

17. Holbert, Robert i dr. (2014) The political relevance of entertainment media. U: Reinemann, Carsten (ur) *Handbook of Communication Science: Political Communication* (427-446). De Gruyter Mouton.

18. Hiatt, Brian (2014) 20 Things You Learn Hanging Out With John Oliver. *Rolling Stone* 26. rujana. <https://www.rollingstone.com/tv-movies/tv-movie-news/20-things-you-learn-hanging-out-with-john-oliver-53562/3/> Pristupljeno: 25. svibnja 2023.

19. Hill, Megan R. (2013) Developing a Normative Approach to Political Satire: A Critical Perspective. *International Journal of Communication*, 7: 324-337.

20. Jelinić, Berislav (2005) 'Naš crtić cenzurira direktor Croatia filma'. *Nacional* 19. travanj. <https://arhiva.nacional.hr/clanak/14156/nas-crtic-cenzurira-direktor-croatia-filma> Pristupljeno: 10. kolovoza 2023.

21. Jutarnji.hr (2022) Šprajc konačno otkrio kako će se zvati njegova nova emisija i najavio što nas čeka: 'Politika, seks, kriminal...'. <https://www.jutarnji.hr/scena/domace-zvijezde/sprajc->

konacno-otkrio-kako-ce-se-zvati-njegova-nova-emisija-i-najavio-sto-nas-ceka-politika-seks-kriminal-15195749 Pristupljeno: 26. svibnja 2023.

22. Kilby, Allaina (2018) Provoking the Citizen: Re-examining the role of TV satire in the Trump Era. *Journalism Studies*, 19(13): 1934-1944.

23. Koivukoski, Joonas i Ödmark, Sara (2020) Producing Journalistic News Satire: How Nordic Satirists Negotiate a Hybrid Genre. *Journalism Studies*, 21(6): 731-747.

24. Krutkowski, Sebastian (2019) The John Oliver Effect: Using Political Satire to Encourage Critical-Thinking Skills in Information Literacy Instruction. U: Baer, Andrea i dr. (ur) *Libraries Promoting Reflective Dialogue in a Time of Political Polarization* (str. 295-322). Chicago: ACRL Publications.

25. Kucera, Emily (2015) *Late Night Comedy and its Effect on the Public's Political Opinion* [A Senior Project, California Polytechnic State University] CORE.

oai:digitalcommons.calpoly.edu:joursp-1090

26. Leksikon Hrvatske radiotelevizije (2023) Infotainment. <https://obljetnica.hrt.hr/leksikon?s=i> Pristupljeno: 10. kolovoza 2023.

27. Leicht,, Caroline V. (2022) Nightly News or Nightly Jokes? News Parody as a Form of Political Communication: A Review of the Literature, *Political Studies Review*, 21(2): 1-10.

28. Lichtenstein, Dennis i dr. (2021) Jokers or Journalists? A Study of Satirists' Motivations, Role Orientations, and Understanding of Satire. *Journalism Studies*, 22(13): 2-35.

29. Lipson, David (2021) Politainment and the evolution of the Late-Night Talk show. *Mobilis In Mobile: La revue des cultures populaires*, 1-38.

30. Lončar, Božidar (2023) Zoran Šprajc: 'Iza mene je najduža i najteža godina u mojoj karijeri, naučio sam kako se ne radi kasnonoćni TV show'. *Slobodna Dalmacija* 2. lipnja. <https://slobodnadalmacija.hr/scena/tv-reality/zoran-sprajc-iza-mene-je-najduza-i-najteza-godina-u-mojoj-karijeri-naucio-sam-kako-se-ne-radi-kasnonocni-tv-show-1295363>

Pristupljeno: 3. lipnja 2023.

31. Luckerson, Victor (2015) How the 'John Oliver Effect' Is Having a Real-Life Impact. *TIME* 10. srpnja. <https://time.com/3674807/john-oliver-net-neutrality-civil-forfeiture-miss-america/> Pristupljeno: 25. svibnja 2023.

32. Marijanović, Željka (glavna urednica Informativnog programa) i Pastorčić, Mojmira (urednica). Epizoda 3. listopad 2019. U: Lujić, Miro (pr) *RTL Direkt*. Zagreb: RTL.
33. Marijanović, Željka (glavna urednica Informativnog programa) i Skorin, Ivan (urednik). Epizoda 14. svibanj 2020. U: Lujić, Miro (pr) *RTL Direkt*. Zagreb: RTL.
34. Milla, Samir (2016) News Bar od nedjelje u programu N1 televizije. *Večernji.hr* 1. srpanj. <https://www.vecernji.hr/showbiz/news-bar-od-nedjelje-u-programu-n1-televizije-1096150>
Pristupljeno: 10. kolovoza 2023.
35. Miočić, Ivana (2018) Fleksibilnost studije slučaja: prednost ili izazov za istraživače? *Ljetopis socijalnog rada* 2018., 25 (2): 175-194.
36. Nacional.hr (2021) Bujanec dobio odštetu zbog pisanja NewsBara: "Tko se zadnji smije, najslabije se smije". <https://www.nacional.hr/bujanec-dobio-odstetu-zbog-pisanja-newsbara-tko-se-zadnji-smije-najslabije-se-smije/> Pristupljeno: 10. kolovoza 2023.
37. Nieuwenhuis, Ivo (2018) Televisual Satire in the Age of Glocalization: The Case of Zondag met Lubach. *VIEW Journal of European Television History and Culture*, 7(13): 1-11.
38. NPR (2016) Is John Oliver's Show Journalism? He Says The Answer Is Simple: 'No'. <https://www.npr.org/2016/02/12/466569047/is-john-olivers-show-journalism-he-says-the-answer-is-simple-no> Pristupljeno: 25. svibnja 2023.
39. Ödmark, Sara i Harvard, Jonas (2021) The democratic roles of satirists. *Popular Communication: The International Journal of Media and Culture*, 19 (4): 281–294.
40. Pavlič, Zrinka (2017) Što nam je RTL Direkt dao u protekle dvije godine? *Tportal* 22. travnja. <https://www.tportal.hr/kultura/clanak/sto-nam-je-rtl-direkt-dao-u-protekle-dvije-godine-20170422> Pristupljeno: 25. svibnja 2023.
41. Pavlič, Zrinka (2023) Što se to dogodilo sa Šprajcovim 'Stanjem nacije'? *Tportal* 26. svibnja. <https://www.tportal.hr/kultura/clanak/sto-se-to-dogodilo-sa-sprajcovim-stanjem-nacije-foto-20230526> Pristupljeno: 27. svibnja 2023.
42. Pavić, Siniša (2017) STIŽE NEWSBAR TV Vlado Lucić: Nije istina da su Bosanci i Srbi smiješniji od Hrvata, samo su opušteniji. *Novi list* 11. listopad.
<https://www.novolist.hr/mozaik/tv/stize-newsbar-tv-vlado-lucic-nije-istina-da-su-bosanci-i-srbi-smijesniji-od-hrvata-samo-su-opusteniji/> Pristupljeno: 10. kolovoza 2023.

43. Pennolino, Paul (redatelj) i O'Brien, Daniel i dr. (grupa scenaristi). (30. travanj 2023) Biden i granica. U: Oliver, John; Carvell, Tim; Stanton, Liz; Thoday, Jon i Taylor James (pr) *Last Week Tonight with John Oliver* (s. 10, e. 10). New York: HBO Entertainment, Avalon Television, Partially Important Productions.
44. Pennolino, Paul (redatelj) i Oliver, John i dr. (scenaristi). (18. studeni 2018.) Autoritarizam. U: Oliver, John; Carvell, Tim; Stanton, Liz; Thoday, Jon i Taylor James (pr) *Last Week Tonight with John Oliver* (s. 5, e. 30). New York: HBO Entertainment, Avalon Television, Partially Important Productions.
45. Prior, Markus (2003) Any Good News in Soft News? The Impact of Soft News Preference on Political Knowledge. *Political Communication*, 20(2): 149–171.
46. Riportal.net.hr (2022) VELIKI INTERVJU Zoran Šprajc napušta RTL Direkt i priprema novi RTL projekt: 'Odražavat će moj uvrnuti pogled na ljude i događaje'. <https://riportal.net.hr/mozaik/veliki-intervju-zoran-sprajc-napusta-rtl-direkt-i-priprema-novi-rtl-projekt-odrazavat-ce-moj-uvrnuti-pogled-na-ljude-i-dogadaje/294154/> Pristupljeno: 25. svibnja 2023.
47. Rosales, Ramona (2020) Watch Out, America: John Oliver Is Officially a U.S. Citizen Now. *The Hollywood Reporter* 29. siječnja <https://www.hollywoodreporter.com/tv/tv-features/watch-america-john-oliver-is-officially-a-us-citizen-now-1273984/> Pristupljeno: 25. svibnja 2023.
48. RTL.hr (2023) Sedam godina RTL Direkta: Mijenjali su se novinari, urednici i voditelji, ali je bit emisije ostala ista. <https://www.rtl.hr/show/tv-zvijezde/sedam-godina-rtl-direkta-mijenjali-su-se-novinari-urednici-i-voditelji-ali-je-bit-emisije-ostala-ista-4aea60b4-c354-11ec-baed-6a7363df2ef2> Pristupljeno: 26. svibnja 2023.
49. RTL Play (2023) RTL Direkt epizode. https://play.rtl.hr/?box=default_box_2&type=voyo-category&id=587 Pristupljeno: 26. svibnja 2023.
50. Sinovčić, Dean (2015) INTERVJU Zoran Šprajc: "Onaj tko otvara teme iz 1945. zagovara siromašnu i gologuzu Hrvatsku". *Nacional* 18. kolovoza. <https://www.nacional.hr/intervju-zoran-sprajc-onaj-tko-otvara-teme-iz-1945-zagovara-siromasnu-i-gologuzu-hrvatsku/> Pristupljeno: 25. svibnja 2023.

51. Sotirovic, Mira i McLeod, Jack M. (2004) Knowledge as Understanding: The Information Processing Approach to Political Learning. U: Lee Kaid, Lynda (ur) *Handbook of political communication research* (str. 357-394). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
52. Steinberg, Brian (2014) How John Oliver and HBO Shattered TV's Comedy-News Format. *Variety* 2. srpnja. <https://variety.com/2014/tv/news/how-john-oliver-and-hbo-shattered-tvs-comedy-news-format-1201257084/> Pristupljeno: 25. svibnja 2023.
53. Steinberg, Brian (2018) And Now This: John Oliver Just Might Be a Journalist. *Variety* 16. veljače. <https://variety.com/2018/tv/news/john-oliver-journalist-hbo-last-week-tonight-1202702144/> Pristupljeno: 25. svibnja 2023.
54. Timberg, Bernard M. i Erler, Bob (2002) *Television Talk: A History of the TV Talk Show*. Austin: The University of Texas Press.
55. Večernji.hr (2021) Zoran Šprajc otkrio veliku novost: 'Za razliku od mene, on je pristojan gospodin i ugledan TV voditelj'. <https://www.vecernji.hr/showbiz/zoran-sprajc-otkrio-veliku-novost-za-razliku-od-mene-on-je-pristojan-gospodin-i-ugledan-tv-voditelj-1517698> Pristupljeno: 26. svibnja 2023.
56. Večernji.hr (2020) Gledatelji zasuli Šprajca komentarima, jedni oduševljeni, drugi ga kritiziraju. <https://www.vecernji.hr/showbiz/gledatelji-zasuli-sprajca-komentarima-jedni-odusevljeni-povratkom-drugi-mu-porucili-sramite-se-1396862> Pristupljeno: 26. svibnja 2023.
57. Waisanen, Don (2018) The Rise of Advocacy Satire. U: Baumgartner, Jody C. i Becker, Amy B. (ur) *Political humor in a changing media landscape : A New Generation of Research* (str. 11-27). Lanham, MD: Lexington Books.
58. Wikiwand.com (2023) Laku noć, Hrvatska https://www.wikiwand.com/en/Laku_no%C4%87,_Hrvatska Pristupljeno 10. kolovoza 2023.
59. Wikipedia.org (2023a) Noćna mora Željka Malnara https://hr.wikipedia.org/wiki/No%C4%87na_mora_%C5%BDeljka_Malnara Pristupljeno: 10. kolovoza 2023.
60. Wikipedia.org (2023b) Zoran Šprajc https://sh.wikipedia.org/wiki/Zoran_%C5%A0prajc Pristupljeno: 25. svibnja 2023.
61. Wikipedia.org (2023c) Last Week Tonight with John Oliver

https://en.wikipedia.org/wiki/Last_Week_Tonight_with_John_Oliver Pristupljeno: 26. svibnja 2023.

62. Wikipedia.org (2023d) RTL Direkt https://hr.wikipedia.org/wiki/RTL_Direkt Pristupljeno: 26. svibnja 2023.

63. Young, Dannagal G. i Tisinger, Russell M. (2006) Dispelling Late-Night Myths News Consumption among Late-Night Comedy Viewers and the Predictors of Exposure to Various Late-Night Shows. *The International Journal of Press/Politics*, 11(3) 113-134.

64. Yin, Robert K. (2007) Studija slučaja – dizajn i metode. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.

65. Youtube (2023a) Laku noć, Hrvatska

<https://www.youtube.com/channel/UCFe8pwkQFU81rvAWDnYAmJw> Pristupljeno: 10. kolovoza 2023.

66. Youtube (2023b) Čestitamo Vam što ste izdržali godinu dana s nama!

<https://www.youtube.com/watch?v=hLAACJrgpjM&list=PLCazT8AcMSrKcVD180od647bG2dUcPQE4&index=94> Pristupljeno: 10. kolovoza 2023.

SAŽETAK

Rad se bavi popularizacijom informiranja o političkim i društvenim događajima uokvirenim kroz format kasnonoćnog programa. Očitovanje te popularnosti promatra se kroz velik broj radova koji se bave transformacijom kasnonoćnog programa i alatima koji im daju jedinstveno mjesto u javnoj komunikacijskoj sferi. Glavni fokus rada je usporedna analiza *Last Week Tonight with John Oliver* i *RTL Direkta* pritom promatrajući strukturni, stilski i komunikacijski aspekt tih programa, specifično u suodnosu s njihovim prezentiranjem političkih tema. Osim formata programa, istražuju se i voditelji John Oliver i Zoran Šprajc čije su osobnosti i utjecaj neodvojive komponente koje dovode do realizacije navedenih programa na specifičan način. Tehnike kroz koje je provedena analiza – format, stil i upotreba humora, retorika u prezentiranju političkih tema, pokazala je da među programima ima više različitih komponenata negoli sličnih. Različitosti proistječu ponajviše iz upotrebe drugačijih stilova. Oliver češće progovara kroz okvir satire unutar koji mu daje širi raspon mogućnosti izražaja, dok Šprajc ima puno površniji instinkt i mogućnosti za inkorporiranje humora u sadržaj *RTL Direkta*. Također, razlike se uočavaju i u prilikama koje imaju za restrukturiranje formata te temama koje obrađuju.

Ključne riječi: kasnonoćni program, *Last Week Tonight with John Oliver*, *RTL Direkt*, informiranje o političkim temama

ABSTRACT

This dissertation studies the popularization of information about political and social events framed through the format of a late-night program. The manifestation of this popularity can be seen through a large number of research papers dealing with the transformation of late-night programs and tools that give them a unique place in the public communication sphere. The main focus of the dissertation is a comparative analysis of *Last Week Tonight with John Oliver* and *RTL Direkt*, whilst looking at the structural, stylistic and communication aspects of these programs, specifically in relation to their presentation of political topics. In addition to the formats of the programs, the hosts, John Oliver and Zoran Šprajc are also being studied, whose personalities and influence are inseparable components that lead to the realization of these programs in a specific way. The techniques through which the analysis was carried out – the format, style and use of humour, and rhetoric in the presentation of political topics, showed that there are more differences among the programmes' components than similarities. Differences come primarily from the use of different styles. Oliver speaks more often through a frame of satire which gives him a wide range of expressions, while Šprajc has a much more superficial instinct and possibilities to incorporate humour into the contents of the *RTL Direkt*. Also, differences are noticed in the opportunities they have to restructure their formats as well as the topics they cover.

Keywords: late night program, *Last Week Tonight with John Oliver*, *RTL Direkt*, information on political topics